

Hilda Kyllönen

HALLITUSPUOLUEIDEN PUHEENJOHTAJISTA
MUODOSTUNEET NAISJOHTAJUUDEN REPRESENTAATIOT
VIDEOSUORATOISTOPALVELUOHJELMASSA

Pro gradu -tutkielma

Johtaminen

Kevät 2024

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Hallituspuolueiden puheenjohtajista muodostuneet naisjohtajuuden representaatiot videosuoratoistopalveluohjelmassa

Tekijä: Hilda Kyllönen

Koulutusohjelma/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden maisteri, johtaminen

Työn laji: Pro gradu -tutkielma Sivulaudaturtyö Lisensiaatintyö

Sivumäärä: 65

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan naisjohtajuuden representaatioita suomalaisia naispuoluejohtajia käsittelevän dokumenttisarjan avulla. Osallistun tutkielmallani poliittisen toiminnan ja rakenteiden sukupuolittuneisuuteen liittyvään mediatutkimuskeskusteluun poliittisen johtajuuden kontekstissa. Tutkimuksessani keskityn analysoimaan nykymedian tapaa kuvata poliittisia johtajia, erityisesti sukupuolittuneiden mediakuvien näkökulmasta.

Pro gradu -tutkielmani kysyy, millaisia naisjohtajuuden representaatioita Suomen eduskuntakauden 2019–2023 hallituspuolueiden puheenjohtajista muodostuu videosuoratoistopalvelussa. Tutkimusaineistona toimii HBO Max videosuoratoistopalvelun "Viisi valittua"-dokumenttisarja. Tutkimusmetodologia nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin organisatorisen tutkimuksen viitekehyksessä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysissä olen tarkastellut videosuoratoistopalvelun dokumenttisarjan esityksiä ja niissä ilmeneviä toisteisia, naisjohtajuuden mielikuvaa muodostavia tekijöitä.

Tutkielman tuloksina esitän viidelle puoluejohtajalle muodostuvat naisjohtajuuden representaatiot: Sanna Marin: rajoja rikkova voimainen; Maria Ohisalo: hiljainen mutta sisukas demokratian puolustaja; Annika Saarikko: voimakas äitihahmo; Anna-Maja Henriksson: nöyrä ja kokenut uranainen; Li Andersson: herkkä ja lapsiläheinen oma itsensä. Tulokset heijastavat aiempia tutkimuksia naisjohtajuudesta mutta tuovat esiin myös eroavaisuuksia aiempiin havaintoihin. Tämä tutkimus osoittaa, että feminiiniset piirteet voivat vahvistaa naisjohtajan vakuuttavuutta ja uskottavuutta, kun aiemmin ne on nähty rasitteena tai heikkoutena johtajuudessa.

Avainsanat: naisjohtajuus, mediarepresentaatio, sukupuolittunut johtajuus, suoratoistopalvelu, sosiaalinen konstruktionismi

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi:

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 POLIITTINEN JOHTAJUUS JA MEDIA	4
2.1 POLIITTISET JOHTAJAT JA MEDIA	4
2.2 SUKUPUOLI, JOHTAJUUS JA MEDIAKUVAT	6
3 REPRESENTAATIOIT MERKITYSTEN RAKENTAJINA	13
3.1 VISUAALISEN JA VERBAALISEN REPRESENTAATION SUHDE	13
3.2 REPRESENTAATION NÄKÖKULMAT JA ULOTTUVUUDET	14
3.3 SUKUPUOLEN JA NAISJOHTAJUUDEN REPRESENTAATIO	16
4 SUORATOISTOPALVELUT	19
4.1 SUORATOISTOPALVELUN HISTORIA	19
4.2 VIDEOSUORATOISTOPALVELUT JA NIIDEN TULEVAISUUS.....	20
4.3 SUORATOISTOPALVELUN KRITIIKKI	21
5 TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN TOTEUTUS	24
5.1 LAADULLINEN TUTKIMUS JA AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI.....	24
5.2 TUTKIMUKSEN TIETEENFILOSOFINEN NÄKÖKULMA	25
5.3 AUDIOVISUAALINEN KERRONTA JA RETORIikka	26
5.4 SUORATOISTOPALVELUN DOKUMENTTISARJA TUTKIMUSAINEISTONA	28
5.5 ANALYYSIN ETENEMINEN	33
5.6 TUTKIJAN POSITIO.....	34
5.7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	35
6 NAISJOHTAJUUDEN REPRESENTAATIOIT VIDEOSUORATOISTOPALVELUSSA	37
6.1 SANNA MARIN: RAJOJA RIKKOVA VOIMANAINEN	37
6.2 MARIA OHISALO: HILJAINEN MUTTA SISUKAS TASA-ARVON PUOLUSTAJA.....	41
6.3 ANNIKA SAARIKKO: VOIMAKAS ÄITIHAHMO	44
6.4 LI ANDERSSON: HERKKÄ JA LAPSILÄHEINEN OMA ITSENSÄ	47
6.5 ANNA-MAJA HENRIKSSON: NÖYRÄ JA KOKENUT URANAINEN	50
7 POHDINTA	54
7.1 NAISJOHTAJUUDEN REPRESENTAATIOIT VIDEOSUORATOISTOPALVELUSSA.....	54
7.2 RAJOITTEET JA JATKOTUTKIMUSMAHDOLLISUUDET	57
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	59
LÄHTEET	61

LUETTELO KUVISTA

Kuvat:

Kuva 1: Sosiaalisen median postaus, jossa tuetaan Sanna Marinia hashtagilla #solidaritywithsanna.....	38
Kuva 2: Sanna Marin urheilemassa.....	39
Kuva 3: Maria Ohisalo yhteiskuntatieteiden tohtorin tutkinto kädessään.....	41
Kuva 4: Maria Ohisalo kertomassa iloisena pakolaiskiintiön nousemisesta.....	43
Kuva 5: Annika Saarikko lisäämässä huulipunaa.	45
Kuva 6: Annika Saarikko siivoamassa lastensa leluja.	46
Kuva 7: Li Andersson herkistyy tiedotustilaisuudessa, jossa kerrotaan koulujen sulkemisesta.	48
Kuva 8: Li Andersson picnicillä lapsi sylissään.....	49
Kuva 9: Anna-Maja Henriksson kuvattuna virastomaisessa ympäristössä.	51
Kuva 10: Anna-Maja Henriksson tekemässä töitä junassa.	52

1 JOHDANTO

Median merkitys ja sen vaikutusvalta politiikkaan ja poliitikkoihin on aksiomaattinen. Yksi tunnetuimmista median vaikutuksista kuluttajaan on 1960-luvulla käyty John F. Kennedyn ja Richard Nixonin välinen vaaliväittely, joka lähetettiin sekä televisioissa että radioissa. Kennedyn puheenlahjat jäivät selkeästi Nixonin varjoon, ja väittely kääntyi Nixonin eduksi useiden radion kuuntelijoiden mielissä. Sen sijaan useat heistä, jotka seurasivat väittelyä televisiosta, kääntyivät kannattamaan Kennedyä. Suosioon ei vaikuttanut Kennedyn puhetaidot, vaan hänen visuaalinen esiintymisensä televisiossa. Kuusikymmentäluvulla televisiolähetykset tehtiin suurien, lämpöä hohkavien valonheittimien edessä, jonka seurauksena esiintyjät hikoilivat herkästi. Välttääkseen hikoilun ilmenemisen kameroiden edessä, esiintyjät maskeerattiin ennen astelua kameroiden eteen. Nixon oli kuitenkin kieltäytynyt ”feminiinisestä” maskeerauksesta, jonka seurauksena hänen hikoilunsa ja tuskansa välittyi kaikille televisiolähetystä katsoneille Kennedyä – joka oli suostunut maskeeraukseen – selkeämmin. Tämä vaikutti Nixonin suosioon negatiivisesti muodostaen Kennedylle edun vaaliväittelyssä heidän silmissään, jotka seurasivat sitä televisiosta. (Isotalus n.d.)

Teknologian kehittymisen ja äly- ja mobiililaitteiden lisääntymisen myötä mediasta on tullut iso osa jokapäiväistä elämäämme. Media on kaikkialla – kotona televisioissamme ja taskussamme puhelimissamme (Isotalus n.d.). Median seuraamisesta on tullut yhä helpompaa ja moni kuluttaakin sitä päivittäin. Sanna Marinin johtama naishallitus sai kaudellaan paljon kansallista kuin kansainvälistäkin mediahuomiota hyvässä ja pahassa. Maailmalla ihailtiin sitä, kuinka edistynyttä sukupuolten välinen tasa-arvo Suomessa on maatumme hallitessa viisi naista. Naisten johtama hallitus muodosti mielikuvaa siitä, että naisetkin voivat olla johtajia, ja herätti toivoa edistyneestä työelämän tasa-arvosta. Närkästystä puolestaan herätti muun muassa hallituksen aikaansaamattomuus sekä valtion velan lisääntyminen. Tämän lisäksi kritiikki keskittyi naisjohtajien henkilökohtaisiin piirteisiin ja yksityiselämään. Viiden valitun hallitusta onkin nimitetty muun muassa huulipunahallitukseksi ja sukkahousuhallitukseksi, joilla viitataan hallituksen pätemättömyyteen johtajien sukupuolen takia. Johtajuus on siis edelleen varsin sukupuolittunutta ja menestyneet johtajat yhdistetään herkästi mies-sukupuoleen (Acker 1990). Naissukupuoli nähdään yhä ristiriitaisena johtajuuden kanssa, eikä feminiinisiä piirteitä pidetä johtajalle sopivina piirteinä (Repo 2010). Naisjohtajia pidetäänkin liikemaailmassa poikkeuksena ja joko pätemättöminä johtajina tai tietyllä tavalla

uraansa uurtavina sankareina, jotka ovat ylittäneet yleiset odotukset, joita naissukupuoleen kohdistuu (Viitanen 2018).

Halusin tutkielmassani tutkia naisjohtajuuden pinnalla olevaa ilmiötä nykypäivän median kontekstissa. Suoratoistopalvelut ovat yleistyneet niin tarjoajien kuin käyttäjien keskuudessa. Perinteisen television katselun väheneminen ja suoratoistopalveluiden suosion kasvu ovat havaittavissa, sillä yhä useampi kuluttaja siirtyy perinteisen television katselusta suoratoistopalveluiden käyttäjäksi. Vuonna 2019 noin 68 prosenttia Suomessa asuvista henkilöistä käytti vähintään yhtä maksullista suoratoistopalvelua, ja noin 40 prosenttia maksoi käytöstään vähintään kahdesta suoratoistopalvelusta (Eklund, 2021). Eklund (2021) mainitsee myös, että vaikka television katselu on vähentynyt Suomessa, suoratoistopalveluiden osuus katseluajasta on kasvanut. COVID-19-pandemia on edelleen lisännyt suoratoistopalveluiden suosiota 2020-luvun alussa, kun liikkumista rajoitettiin ja kotona vietetty aika lisääntyi.

Johtajuutta ja naisjohtajuutta on laajasti tutkittu artikkeleiden, kuvien ja sosiaalisen median avulla, mutta suoratoistopalveluiden käyttö tutkimusaineistona on ollut toistaiseksi vähäistä. Audiovisuaalisen mediatuotannon kulta-aikana suoratoistopalvelut muodostuivat luontevaksi tutkimuskentäksi, josta halusin löytää tutkimuskohteeni. Kiinnostukseni feminismiin, naisjohtajuuteen ja johtajuuden representaatioihin ohjasivat etsintää jo tutkielmaproessin alkumetreiltä asti, ja suhteellisen nopeasti löysin HBO:n videosuoratoistopalvelusta "Viisi valittua" -sarjan, jossa kaikki kiinnostuksenkohteeni yhdistyvät. Tutkimukseni asettuu siis nykyhetken kontekstiin tutkimalla naisjohtajuutta videosuoratoistopalveluiden tarjoamassa audiovisuaalisessa sisällössä. Se tarjoaa uuden empiirisen suuntauksen naisjohtajuustutkimukselle hyödyntäen nykyaikaisia ja suosittuja videosuoratoistopalveluita.

Pro gradu -tutkielmani kysyy, millaisia naisjohtajuuden representaatioita Suomen eduskuntakauden 2019–2023 hallituspuolueiden puheenjohtajista muodostuu videosuoratoistopalvelussa. Dokumenttisarjasta analysoidaan erilaisia semioottisia merkityksiä ja ominaisuuksia, jotka luovat kuvaa hallituspuolueiden johtajista. Tutkimuksessa tarkastellaan myös videosuoratoistopalvelussa esiintyviä puheenjohtajiin liittyviä verbaalisia, visuaalisia ja retorisia elementtejä sekä niiden vaikutusta puheenjohtajien johtajuuskuvaan. Verbaalisilla keinoilla viitataan sarjassa käytettyihin sanallisiin ilmaisiin ja tekstiin, kun taas visuaalisilla keinoilla tarkoitetaan hahmojen ulkonäköä, pukeutumista, ilmeitä ja eleitä. Retorisilla keinoilla puolestaan viitataan erilaisiin viestinnällisiin vaikuttamiskeinoihin, joiden merkitys muotoutuu kyseisessä kontekstissa. Tutkimuksessa pohditaan myös videosuoratoistopalvelun välittämää naisjohtajuuskuvan suhdetta aiempiin tutkimuksiin naisjohtajuudesta ja sen meditoituneesta representaatioista.

Medialla on suuri vaikutus tapaamme havainnoida ja sisäistää todellisuutta muodostaen suoria ja epäsuoria yhteyksiä erilaisten asioiden ja ilmiöiden sekä ajatusmalliemme välille. Näiden yhteyksien perusteella muodostamme käsityksiä siitä, mikä on yleisesti hyväksyttyä, ihannoitua ja normaalia. (Hunt, Gonsalkorale & Zadro 2014.) Medialla on merkittävä vaikutus johtajuuden, myös naisjohtajuuden, havaitsemiseen ja muotoutumiseen. Medialla on keskeinen rooli johtajuuskuvien ja -representaatioiden luomisessa, mikä tekee niiden tutkimisesta olennaista. Tämän avulla voidaan tunnistaa mahdollisia sukupuolittuneen johtajuuden piirteitä ja tuoda ne näkyväksi, mahdollistaen näin sukupuolittuneen johtajuuden käsitteen haastamisen. Tämä voi edistää tasa-arvoisempaa johtajuuskäsitystä ja monimuotoisuuden tukemista organisaatioissa, joissa naisjohtajuus nähdään yhtä arvokkaana kuin miesjohtajuus.

Seuraavaksi valotan tutkielmani etenemistä. Johdannon jälkeen tarkastelen aiempia tutkimuksia, jotka käsittelevät median roolia poliittisessa johtajuudessa, sukupuolissa sekä johtajuuskuvissa. Seuraavaksi avaamini representaation käsitettä sukupuolikeskustelun kontekstissa sekä esittelen suoratoistopalveluiden historiaa, nykyaikaa ja tulevaisuutta, samalla eritellen niiden keskeisiä kritiikinhaihteita.

Aiemman tutkimuksen ja keskeisen käsitteistön jälkeen seuraa tutkielmani metodologinen toteutus. Käsittelemäni tässä luvussa laadullista tutkimusta ja käytettyä aineistolähtöistä sisällönanalyysia sekä tieteenfilosofisia lähtökohtia. Lisäksi avaamini audiovisuaalisen kerronnan ja retoriikan perusteita. Selvitän tutkimusaineiston, suoratoistopalvelun dokumenttisarjan, keskeistä sisältöä ja analyysin etenemistä. Tämän jälkeen pohdin tutkijan positiotani ja tutkimuksen eettisyyttä sekä luotettavuutta.

Tutkimuksen metodologisen toteutuksen jälkeen on vuorossa tutkielmani tulosluku: Naisjohtajuuden representaatiot videosuoratoistopalvelussa. Käsitelen jokaisen hallituspuolueen johtajasta muodostunutta naisjohtajuuskuvaa erikseen omassa kappaleessaan. Sen jälkeen nivon tulokset yhteen ja pohdin niitä tarkemmin. Viimeisenä ovat johtopäätökset, jossa jatkan tulosten pohdintaa ja lyhyesti käsittelemäni tutkimuksen rajoitteita ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 POLIITTINEN JOHTAJUUS JA MEDIA

2.1 Poliittiset johtajat ja media

Poliittinen johtajuus on hyvin moniulotteinen ja laajalle yltävä käsite, jota on hankala määrittellä. Tämä johtuu käsitteen kontekstisidonnaisesta luonteesta, jonka merkitys ja laajuus muuttuu eri tilanteiden ja olosuhteiden mukaan. (Junquera & Fernández 2011.) Poliittinen johtajuus nimittäin käsittää niin kansallisen, eurooppalaisen kuin globaalinkin tason. Käytännössä siis poliittisen johtajan valtaoikeudet ja vastuu ulottuvat Suomen rajojen yli, jolloin päätöksiä ja ratkaisuja tehdään yhdessä eri maiden, järjestöjen ja/tai liittojen poliittisten johtajien kanssa. (Marjelund 2015.) Poliittisesta johtajuudesta voidaan puhua esimerkiksi kansanedustajien päättäessä Suomen asioista, Euroopan unionin jäsenmaiden edustajien sopiessa EU:n asioista tai eri maiden presidenttien tavatessa ja neuvotellessa maiden välisistä asioista. Jokaisessa tilanteessa käytetään poliittista johtajuutta tilanteisiin sopivalla tavalla ja niin laaja-alaisesti, kuin tilanne vaatii.

Marjelund (2015) kuitenkin huomauttaa, että vaikka poliittista johtajaa ei virallisesti valita kansallisella, eurooppalaisella kuin globaalillakaan tasolla, odotetaan johtajuutta kuitenkin jokaisella tasoilla eri tahoilta. Esimerkiksi Suomessa poliittisen johtajuuden nähdään olevan jaettua pääministerin ja istuvan hallituksen välillä. Euroopan unionissa poliittista johtajuusotetta odotetaan Saksalta, kun taas globaalisti poliittisessa johdossa nähdään olevan Yhdysvallat.

Vaikka poliittista johtajuutta on tutkittu läpi aikojen, ja se on yksi historian tutkituimmista käsitteistä, tutkimukset eivät ole kyenneet tyhjentävästi määrittelemään, mitä poliittinen johtajuus on. Vaikka jokainen ymmärrämme intuitiivisesti, mitä poliittisella johtajuudella tarkoitetaan, emme osaa täysin selittää sitä. Sitä onkin verrattu esimerkiksi rakkauden ja huumorin käsitteisiin: johtajuutta on helpompi kokea kuin selittää, ja tyhjentävä teoria johtajuudesta on hankala rakentaa, koska sen luonne ja merkitys vaihtelevat. (Marjelund 2015.) Poliittisen johtajuuden käsitteeseen liitetään kuitenkin usein uskon käsite: johtajuuteen ja johtajaan uskotaan, ja uskon merkitys korostuu etenkin kriisien ja hankalien tilanteiden aikoina. Lisäksi poliittiseen johtajuuteen yhdistetään usein demokraattisen yhteiskunnan hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä, ja hyvänä poliittisena johtajana pidetäänkin sellaista johtajaa, jonka aikana yhteiskunta voi hyvin. (Junquera & Fernández 2011.)

Suomessa naiset ovat saaneet äänioikeuden vuonna 1906, ja ensimmäiset naiset valittiin yhteensä 200-päisille valtiopäiville seuraavana vuonna. Kyseisenä vuonna kahdestasadasta valtiopäivän edustajasta 19 oli naisia. Poliitiikka on ollut Suomessa varsin sukupuolittunutta aina 1970-luvulle saakka, jolloin myös naisten kiinnostus politiikkaa kohtaan alkoi kasvaa. Loppujen lopuksi kenties kaikkein ratkaisevin käänne kohti Suomenkin politiikan tasaisempaa sukupuolijakaumaa on ollut syyskuussa vuonna 1995 Pekingissä käyty naisten asemaa käsittelevä maailmankonferenssi, jossa muun muassa sovittiin vapaaehtoisista tai lakisääteisistä sukupuolikiintiöistä politiikan ehdokasasetteluihin ja lainsäädäntöelimiin. Kuusipalon mukaan (2011) Suomessa naisten poliittisen aktiivisuuden lisääntymiseen on vaikuttanut myös naiskansanedustajien määrän lisääntyminen ja naisten äänestysaktiivisuus. (Tilastokeskus 2009; Kuusipalo 2011.)

Suomen eduskunnassa on käytössä monipuoluejärjestelmä, jossa on tällä hetkellä yhdeksän eduskuntaryhmää: Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue, Suomen Keskusta, Perussuomalaiset, Kansallinen Kokoomus, Vasemmistoliitto, Ruotsin kansanpuolue, Vihreä Liitto, Kristillisdemokraattinen liitto ja Liike Nyt. Eduskuntapuolueiden korkein päätöksistä vastaava elin on säännöllisin väliajoin kokoontuva puoluekokous. Kokouksessa määritellään puolueen poliittinen linja, päätetään suuntaviivat puolueen yhteiskuntapolitiikkaan ja nimetään puoluejohto. Puoluetta johtaa puoluejohtaja. Naisten määrä puolueiden johtopaikoissa on viime vuosina kasvanut, ja se on jo yli 55 prosenttia. Edelleen suurin osa naisista on esimerkiksi puolueen varajohtajan tehtävissä, mutta naisia on yltänyt myös ylimpiin puoluejohtajien tehtäviin. (Tilastokeskus 2009.) Eduskuntakausi 2019–2023 on ollut historiallinen, sillä silloin Suomen hallituspuolueiden puheenjohtajista kaikki viisi johtajaa olivat naisia.

Poliittinen maailma on perinteisesti mielletty maskuliiniseksi, miesten hallitsevaksi maailmaksi. Syynä tälle on stereotyyppinen käsitys miehestä vallan pitäjänä ja ”viimeisen sanan” sanojana, kun taas nainen politiikassa nähdään olevan ristiriidassa yhteiskunnallisia sukupuoli- ja johtajuusnormeja vastaan. Poliittisesti korkeassa asemassa olevat naiset ovatkin alttiimpia kritiikille kuin samoissa asemoissa olevat miespoliitikot. (Hunt ym 2014) Usein naisten poliittisen urakehityksen hidasteena tai jopa esteenä on se, ettei heitä nähdä tarpeeksi pätevinä poliitikkoina, vaikka nainen olisi esimerkiksi akateemisesti täysin samalla viivalla miessukupuolisen kilpailijan kanssa. Keskustelua onkin herättänyt se, mitä pätevyydellä todella tarkoitetaan. Mäkelä (2018) toteaaakin, että naispoliitikkojen kohdalla pätevyuden mitarina käytetään hyvin herkästi ikää tai ulkonäköä poliittisten kykyjen tai ajettujen arvojen

sijaan. Hunt ja muut (2014) lisäävät, että naiset saattavat pyrkiä peittämään tai piilottamaan omia poliittisia vahvuuksiaan, koska pelko kritiikin kohteeksi joutumisesta on niin suuri. Pelko voi joskus olla jopa niin suuri, että se estää naista lähtemästä tavoittelemaan korkeita poliittisia asemia. Tällöin riski sille, että miessukupuoli pysyy poliittisen päätöksenteon enemmistönä kasvaa. (Hunt ym 2014; Mäkelä 2018.)

Medialla on suuri vaikutus siinä, millaisena yhteiskunta näkee poliitikon. Poliitikot viettävätkin paljon aikaa median edessä. Etenkin naispoliitikkojen kohdalla median rooli johtajuuskuvan rakentamisessa voi asettaa heidät haavoittuvaan asemaan heidän ollessa mieskollegoitaan alttiimpia kritiikille. Naiset, jotka asettuvat poliittisesti korkeille viroille, voivat olla herkemmin negatiivisten kommenttien kohteena, sillä heidän nähdään asettuneen poliittisen johtoaseman vastaanotettuaan sukupuolelleen ristiriitaiseen asemaan. (Hunt ym 2014.) Media odottaakin naisjohtajilta eri asioita kuin miesjohtajilta. Media uutisoi mielellään naisjohtajien henkilökohtaiseen elämään, ulkonäköön ja pukeutumiseen liittyvistä asioista, kun taas mieskollegojen kohdalla uutisoinnit ovat kytköksissä johtajuuteen. (Mäkelä 2018.)

Krogstad ja Srörvik (2012) ovat tehneet pitkän tutkimuksen Ranskan ja Norjan poliittisista naisjohtajista vuodesta 1980 vuoteen 2010. Pääfokus tutkimuksessa oli naispoliitikkojen tavoissa esitellä itsensä medialle ja siinä, miten toimittajat vastaanottivat heidät. Etenkin Ranskassa naispoliitikkojen haasteet sopeutua maskuliinisiin johtajuusmalleihin korostuvat. Ranskalaiset naispoliitikot kokevat siellä vallitsevan dramaattisen, valloittavan ja viettelevän johtajuusotteen omaksumisen haasteelliseksi. Norjalaiset politiikan naisjohtajat ovat puolestaan onnistuneet rikkomaan perinteisiä poliittikkajohtajuuteen liittyviä rajoja vaatimattomasta ja hillitystä yhä näkyvämpään johtajuusotteeseen. Naisista on molemmissa maissa rakennettu varsin sukupuolittunut johtajuuskuva, joissa painotetaan nais- ja miessukupuolen eroavaisuuksia, feminiinisen sukupuolimallin ja äitiyden stereotypian särkymistä ja erilaisuutta. Krogstadin ja Storvikin (2021) mukaan naisjohtajista luodaan jopa ironisen naisen mielikuva, joka voi altistaa johtajat kritiikille (Hunt ym 2024).

2.2 Sukupuoli, johtajuus ja mediakuvat

Etenkin länsimaisessa tieteessä ja kulttuurissa on yleisesti hyväksytty syvälle juurtunut käsitys sukupuolen binäärisyydestä, eli kaksijakoisuudesta. Käytännössä siis sukupuoliksi tunnustetaan vain mies- ja naissukupuoli. Rossin mukaan (2010) sukupuolten jakamista mieheen

ja naiseen on kritisoitu ja sitä pidetään riittämättömänä, sillä binäärisen sukupuolijaottelun nähdään ylläpitävän sukupuolinormeja ja -käsityksiä (Rossi 2018; Butler 2008.) Etenkin Butler (2008) on kovaäänisesti kritisoinut nykyisiä sukupuolikäsityksiä ja niiden poissulkevaa rajausta. Lisäksi Butler pitää ongelmallisena miessukupuolen auktoriteetin ja heteronormatiivisen elämäntavon, jossa nais- ja miessukupuolisuutta pidetään ensisijaisena ja normaalina, ja kaikkea muuta poikkeuksena. Butler kiistää ”luonnollisen ydinsukupuolen” olemassaolon, kritisoi yhteiskunnallisia sukupuolittuneita oletuksia ja vastustaa ennalta määrättyjä sukupuolten välisiä suhteita. (Butler 2008.)

Butler (2008) tarjoaakin vaihtoehtoiseksi näkemykseksi käsitystä sukupuolen performatiivisuudesta. Sukupuolen performatiivisuudella tarkoitetaan näkökulmaa, jossa sukupuoli-identiteettiä luodaan ja tuotetaan jatkuvilla tavoilla olla, tehdä ja toimia. (Seppänen 2005.) Käytännössä siis sukupuolta ei nähdä pysyvänä, yksiselitteisenä ominaisuutena, vaan sen nähdään olevan kytköksissä erilaisiin sosiaalisiin konstruktioihin, kuten esimerkiksi tekoihin, eleisiin ja toimintoihin, jotka muovaavat sukupuolesta maskuliinisen tai feminiinisen. Näiden jatkuvien tekojen, eleiden ja toimintojen perusteella muodostuu eräänlainen sosiaalinen rituaali, jota jokaisen oletetaan toistavan. Tämän rituaalin noudattaminen mahdollistaa tulemisen mieheksi tai naiseksi. (Butler 2008). Sukupuoli ei siis ole olemista, vaan tietynlaisten sukupuolelle ominaisten toimintojen, tekojen ja rituaalien harjoittamista jatkuvaa suorittamista (Seppänen 2005).

Sukupuolen performatiivisuus antaa mahdollisuuden sukupuoleen puuttumiseen ja uudelleen merkityksellistämiseen. Käytännössä siis sukupuolta voidaan muovata haluttuun suuntaan vasten sille ominaisia käytäntöjä. Tällaista sukupuolelle ominaisia käytäntöjä vastaan toimista nimitetään toisin toistamiseksi. Toisin toistaminen on aiheuttanut vallitsevissa sukupuolikäsityksissä säröjä ja jopa horjuttanut niitä. Heteronormatiivisten sukupuoliroolien horjuttaminen tai rikkominen ei kuitenkaan ole helppoa, sillä vastoin sukupuolelle ominaisten käytäntöjen toimiminen leimataan herkästi luonnottomaksi ja epäsopivaksi. Toisin toistaminen voi aiheuttaa yksilölle erilaisia taloudellisia, poliittisia tai sosiaalisia haittoja, kuten työuralla etenemisen haasteita, kiusaamista tai jopa vainoamista. (Butler 2008; Viitanen 2018.)

Suomi tunnetaan yhtenä maailman tasa-arvoisimmista maista, jossa sukupuolten välisen kiihtyneen nähdään lähentelevän jopa olematonta. Yleisesti ajatellaan, että Suomessa miehillä ja

naisilla on yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet saavuttaa elämässä mitä haluavat. Tästä huolimatta ammattien välinen sukupuolittuminen on maassamme räikeää naisten ajautuessa herkemmin sosiaali-, terveydenhuolto-, majoitus- ja opetusaloille, kun taas miehet ajautuvat teknologia-, teollisuus ja rakennusaloille. (Vanhala 2003.) Lisäksi sukupuolittunut työelämän jakautuminen ilmenee myös hierarkkisella tasolla. Kinnusen (2022) mukaan miehet muodostavat enemmistön kaikkein ylimpien toimihenkilöiden, kuten johtajien ja päämiesten tehtävissä, joissa naisia on vain noin neljännes. Naisten suppeaa määrää ylimmissä toimihenkilöissä on perusteltu muun muassa työn vaativuudella ja työhön tarvittavilla maskuliinisilla piirteillä kuten ratkaisukeskeisyydellä ja kovapäisyydellä, joita ei yleensä yhdistetä naissukupuoleen. (Vanhala 2003; Kinnunen 2022.)

Kinnusen mukaan (2022) naisten ja miesten epätasainen jakautuminen työelämän eri tasoilla legitimoivat eli oikeuttavat mielikuvaa yhteiskunnallisista rakenteista, joissa mies nähdään ylimpien työtehtävien hoitajana ja nainen alempien alojen työntekijänä. Legitimointia vahvistaa myös palkkaerot, joissa ”saman tason” sukupuolittuneiden alojen työtehtävistä maksetaan eri määrä palkkaa. Palkkaus on korkeampaa miesvaltaisissa ja miehille miellettyissä teknologian ja tuotannon tehtävissä ja matalampaa naisvaltaisissa ja naisille miellettyissä hyvinvoinnin ja hoiva-alan työtehtävissä. (Kinnunen 2022.)

Sukupuolijaottelu tulee ilmi myös kielessämme. Suomen kieltä on virheellisesti pidetty varsin sukupuolineutraalina kielenä, koska siinä ei ole erillisiä mieheen tai naiseen viittaavia pronomineja, vaan hyödynnämme neutraalia termiä ”hän”. Tästä huolimatta suomen kielessä ilmenee paljon sukupuolittuneisuutta ja sukupuolten eriarvoisuutta: esimerkiksi puhuttaessa kaunottarista viittaamme naiseen, kun taas miehiä keuhataan komeiksi. (Engelberg 2018.)

Suomen kielen sukupuolittuneisuus ilmenee myös useissa ammattinimikkeissä, joissa viitataan suoraan sukupuoleen. Monissa sukupuolittuneissa ammattinimikkeissä miehiä nimitetään miehiksi, herroiksi tai isännöitsijöiksi, kun taas naisten ammattinimikkeissä ilmenevät sanat emäntä ja sisar. Ammattinimikkeiden sukupuolittuneisuus osaltaan rajaa ammatteja eri sukupuolien välillä ja luo mielikuvaa miesten ja naisten aloista. Vaikka sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden määrä on merkittävästi vähentynyt vuosikymmenien saatossa, osaa niistä – etenkin miessukupuoleen viittaavia ammattisanoja - käytetään vieläkin. (Kinnunen

2022; Engelberg 2018.) Esimerkkinä tästä on esimerkiksi taloyhtiöissä toimivat isännöitsijät.

Lisäksi esimerkiksi suomalaisissa sananlaskuissa ilmenee selkeästi näkemys miessukupuolen auktoriteetista ja naissukupuolen toissijaisuudesta sekä huonoudesta. Kielteinen naiskuva ilmenee esimerkiksi seuraavissa Engelbergin (2018) kirjaamissa sananlaskuista:

”Naisten neuvot naurattaa, miesten ei milloinkaa”

”Mis aka valta, siel leivä nälkä”

”Naisen paikka on hellin ja nyrkin välis.” (Engelber 2018.)

Poikkeuksena naissukupuolen toissijaisuudesta tai huonoudesta ovat ne sananlaskut, joissa viitataan äiteyteen (Engelberg 2008). Vaikka naissukupuoli nähdään toissijaisena, äitiyttä ja äitejä pidetään suurella arvolla:

”Ei se orpo ole jolta isä kuolee, vaan se jolta äiti kuolee.” (Engelber 2018.)

Äidin ainutlaatuisuutta ja rakkautta ylistetään, ja sen saatetaan joissain tilanteissa nähdä olevan jopa isääkin – miessukupuolista henkilöä – tärkeämpää. (Engelberg 2018.)

Suomen kielen sukupuolittunut luonne osaltaan luo sekä ylläpitää sukupuolittuneita ihmiskäsityksiä antaen samalla erilaisen arvolatauksen eri sukupuolille. Suomen kielessä kielen maskuliinisuus on yleisempää kuin feminiinisyys. (Engelberg 2018)

Engelbergin mukaan (2018) nainen yhdistetään monesti mediassa perheeseensä. Esimerkiksi urheilijoiden kohdalla saatetaan uutisoida, kuinka ”perheenäiti” voitti kilpailun. Lisäksi ulkonäköön liittyvien asioiden (Mäkelä 2018), kuten pukeutumisen tai uuden hiustyylin kommentointi on yleisempää naisten kuin miesten kohdalla. Myös esimerkiksi naisten ajotaitoja tai liikennekäyttäytymistä kritisoidaan herkästi. Median kiinnittämä huomion naisten perhelämän, ulkonäköön tai muihin vastaaviin piirteisiin voi lisätä sukupuolittuneen yhteiskuntakuvan muovautumista ja osaltaan vahvistaa sukupuoliin liitettyjä stereotyyppioita. (Rakow 1989; Engelberg 2018.)

Johtajuus- ja organisaatiotutkimuksissa on jo pitkään luotu ja vahvistettu mielikuvaa lähes täydellisestä johtajasta, joka ei tee virheitä ja jota muut ihailevat (Ropo 2011). Lähes aina tämä mielikuva assosioituu valkoihoisen, heteroon, keski-ikäiseen mieheen (Acker 1990). Nainen puolestaan yhdistetään herkästi esimerkiksi hoito- ja terveydenalan työntekijään, kuten lähihoitajaan tai terveydenhoitajaan. Työpaikoilla sukupuoliin liittyy erilaisia alitajuntaisia odotuksia ja ennakkoluuloja siitä, miten naisen ja miehen tulisi käyttäytyä, ja työnjakoa naisten ja miesten välillä perustellaankin niiden luontaisilla ominaisuuksilla. Tämä pätee myös johtamisen maailmassa, joka on vahvasti sukupuolittunutta. (Lämsä 2003.)

Johtajuuteen yhdistetään herkästi sukupuolistereotypioita. Sukupuolistereotypia tarkoittaa vakiintuneita uskomuksia siitä, millaiset ominaisuudet ovat kullekin sukupuolelle ominaisia (Eagly & Karau, 2002). Vallitsevan sukupuolistereotypian mukaan miehet ovat maskuliinisia ja naiset feminiinisiä. Maskuliiniseksi, miehille ominaisiksi piirteiksi Lämsän, Kankaan, Hirvosen, Heikkisen, Biesen ja Heranin (2014) mukaan luetaan esimerkiksi rationaalisuus eli järjellä ajattelevinen, kunnianhimo, kilpailuhenkisyys ja päämäärätietoisuus. Naisstereotypiaan lukeutuvia feminiinisiä piirteitä ovat puolestaan muun muassa empaattisuus eli tunteellisuus ja tunteilla ajattelevinen, ihmisläheisyys sekä perhekeskeisyys. (Eagly & Karau 2002; Lämsä ym. 2014.)

Naisiin yhdistetyt stereotyyppiset piirteet ovat ristiriidassa stereotyyppisen johtajakäsityksen kanssa, johon yhdistetään tyypillisesti miehelle ominaisia maskuliinisia piirteitä (Due Billing & Alvesson 2000). Koska johtaminen nähdään ”miesten maailmana”, jo valmiiksi maskuliinisia piirteitä omaavan miehen nähdään olevan olennainen ja luonnollinen vaihtoehto johtajaksi, kun taas feminiinisen naisen nähdään sopivan paremmin erilaisiin työtehtäviin. (Lämsä ym. 2014; Eagly & Karau 2002.)

Vakiintunut mielikuva johtajuudesta ja siitä, että mies istuu naista paremmin johtotehtäviin, vaikeuttaa naisten urakehitystä ja voi jopa estää naisia yltämään urallaan korkeimpiin johtotehtäviin. Naiset toki saavuttavat keskijohdon tehtäviä, mutta ylimmille johtotasoille valitaan herkemmin mies kuin nainen. Naisten kohtaamista sukupuoleen liittyvistä stereotyyppi-oista tai käsityksistä, jotka hankaloittavat naisen urakehitystä, kutsutaan myös lasikattoilmiöksi tai lasikattoefektiksi. (Billing 2011; Kumra & Vinnikombe 2008.)

Naisen ollessa feminiininen häntä pidetään miestä epäpätevämpänä johtajana. Tukiainen ja Villanen (2016) kuitenkin toteavat, että toisaalta myös ne naiset, jotka eivät täytä feminiiniselle naiselle ominaisia tunnuspiirteitä, nähdään miestä huonompana johtajana. Naissukupuolen ympärille rakentuu täten kaksoissidos, jossa yhtäältä naiselta oletetaan feminiinisen naisstereotypian mukaista käytöstä ja olemusta sekä naisellista ulkomuotoa, mutta toisaalta heidän oletetaan omaksuvan maskuliinisena pidettävä johtamistyyli. Kaksoissidos muodostuu, kun nainen ei täytä ”naisen mallia”, jos hän ei omaksu naiselle ominaisia piirteitä, mutta samalla hän ei täytä ”johtajan mallia”, jos hän ei omaksu johtajalle ominaisia maskuliinisia piirteitä. (Tukiainen & Villanen 2014; Väärälä 2019.)

Lisäksi naisen uraeteneminen voi olla haastavampaa miesvaltaisen työpaikkakulttuurin, kuten työpaikan asenteiden, arvojen, työtapojen ja käyttäytymismallien takia. Karenton (1999) mukaan miehinen työpaikkakulttuuri on varsin yleistä eri organisaatioissa, johtuen talous- ja organisaatioelämän maskuliinisesta perusluonteesta. Uraetenemisen haasteena voi olla myös tiedostamaton sukupuolisyryntä. Tukiaisen ja Villasen (2014) mukaan ihminen hakeutuu luontaisesti kaltaistensa seuraan, ja mielihäntä lähelleen sellaisia ihmisiä, joiden kanssa hänellä on paljon yhteistä. Tämän seurauksena miesvaltaisessa organisaatiossa mies haalii alitajuntaisesti ympärilleen herkemmin miehiä kuin naisia, jolloin nainen saattaa jäädä ylentämättä vain tämän sukupuolen takia. Toiminta ei ole tietoista, vaan täysin vaistonvaraista ja alitajunnan ohjaamaa, jota ilmenee myös naisten keskuudessa. Koska ylimmät johtotasot ovat useammin mies- kuin naisvaltaisia, muodostaa tiedostamaton sukupuolisyryntä ongelman työelämässä niille naisille, jotka tavoittelevat urillaan kaikkein korkeimpia virkatasoja. (Tukiainen & Villanen 2014.)

Parkkila (2021) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan Sanna Marinista mediassa rakentuvaa johtajuuskuva. Parkkilan tutkielman tulokset ovat osaltaan ristiriidassa Engelbergin (2018) havaintojen kanssa. Parkkilan (2021) tutkimuksen mukaan Marinista muodostuu karismaattinen, sankarillinen ja rajoja rikkova johtajuuskuva. Tulokset muovaavat Marinista ikonisen ja ihailun johtajan, joka jää historiaan. Marinista rakentunut johtajakuva nuorena ja menestyvänsä naisena rikkoo mielikuvan perinteisestä johtajasta ja sen on sanottu jopa luoneen modernin johtajuuden mielikuvan.

Lisäksi Parkkila (2021) pohtii, josko äitiyden ja uran yhdistämistä koskeva johtajuuskeskustelu olisi muutoksen alla, sillä Marinin kohdalla äitiyden ja johtajuusuran yhdistämistä ei ole

problematisoitu. Täten Marinista muodostunut johtajuuskuva ei siis tue stereotyyppistä käsitystä naisesta, vaan pikemminkin rikkoo sitä. Parkkila kuitenkin mainitsee, että Marinia verrataan useissa mediateksteissä Suomen vuosien 2014–2015 pääministeri Alexander Stubbiin, joten jonkinlaista sukupuolittuneista vertailua johtajuuskuvien välillä on havaittavissa. (Parkkila 2021.)

Tuominen (2015) on puolestaan pro gradu -tutkielmassaan pohtinut presidentti Tarja Halosen mediarepresentaatiota ja sitä, miten Halosen sukupuoli tuotiin esille mediassa presidenttikauden aikana. Tutkimusaineistoksi on valittu artikkeleita, jotka käsittelevät feminiinisiä aiheita, kuten äitiyttä, perhettä ja perinteisesti naissukupuoleen liitettyjä arvoja kuten konfliktinvastaisuutta ja herkkyyttä. Kuten Parkkilan (2021), myös Tuomisen (2015) tutkimuksen tuloksissa ilmenee ristiriitaa perinteiseen naiskuvaan nähden, sillä Halosta ei ole kiinnostanut ulkonäköön liittyvät seikat, kuten meikki ja muoti. Lisää ristiriitaa perinteistä naiskuvaa kohtaan – ja jopa paheksuntaa Halosta kohtaan – on mediassa aiheuttanut yksinhuoltajuus, kirkkoon kuulumattomuus sekä avoliitossa eläminen. Tuomisen (2015) tutkimus osoittaaakin, että ennakko-oletuksia naista ja naisjohtajuutta kohtaan on olemassa, ja mikäli näistä oletuksista poiketaan, herättää se paljon keskustelua. Lisäksi tutkimus tukee Rakowin (1986) ja Engelbergin (2018) näkemystä siitä, että naisjohtajien yksityiselämä yhdistetään johtajuuteen herkästi. Esimerkiksi Halosen kirkkoon kuulumattomuus ja yksinhuoltajuus nostetaan esille tarkasteltaessa häntä johtajana, vaikka niillä ei ole mitään tekemistä johtajuuden kanssa. Tuomisen tutkimus on mielenkiintoinen, sillä se poikkeaa merkittävästi Parkkilan (2021) Sanna Marinista tehdyn tutkimuksen tuloksista. Vaikka sekä Marinia että Halosta on kuvailtu rajoja rikkoviksi johtajiksi, jotka luovat omanlaista johtajuutta, Marinin kohdalla se on vahvuus ja Halosen kohdalla heikkous. (Tuominen 2015; Parkkila 2021.)

3 REPRESENTAATIO MERKITYSTEN RAKENTAJINA

3.1 Visuaalisen ja verbaalisen representaation suhde

Pohdittaessa jonkin mielikuvan muodostumista, on olennaista avata representaation käsite. Yksinkertaisimmillaan representaatiolla tarkoitetaan esiintymistä tai ilmentymistä. Hieman monimutkaisemmin sanottuna representaatio on merkitysten tuottamista mielessämme olevien käsitteiden avulla. Representaation kautta voidaan pohtia, millä tavoin media tuottaa ja ilmentää todellisuutta, mistä näkökulmasta ja millä välineillä. Representaatio on tieteellinen keino tutkia ja analysoida edellä mainittuja asioita. On olennaista tiedostaa, etteivät median tuottamat representaatiot automaattisesti vastaa todellisuutta, vaan pikemminkin yhtä todellisuuden muunnelmaa, jota ohjaa tuottajien yhteiskunnallinen asema, edut, tavoitteet ja vallinnat. (Seppänen 2005; Fairclough 1997.)

Mediassa ilmenevissä representaatioissa käytetään sekä visuaalisia että verbaalisia representaatioita. Visuaalisilla representaatioilla tarkoitetaan kuvien, kuten valokuvien tai maalauksien avulla tehtyä viestintää, kun taas verbaalinen representaatio muodostuu kielellisestä viestinnästä, kuten puheesta ja teksteistä. Sekä Seppäsen (2005) että Faircloughin (1997) mukaan visuaalista viestintää pidetään usein verbaalista viestintää monimutkaisena, sillä kuvallinen viestintä voi olla hyvinkin monitulkintaista. Verbaalinen viestintä sen sijaan on usein suoraviivaista, tai sen ollessa monitulkintaista se ei kuitenkaan saavuta samoja ulottuvuuksia kuin kuvallinen viestintä. Tutkittaessa median muodostamaa mielikuvaa, tulee tutkijan ottaa huomioon sekä visuaaliset että verbaaliset median käyttämät representaatiot, sillä mielikuva muodostuu kaikkien representaatioiden yhteisvaikutuksesta. (Seppänen 2005.)

Tutkittaessa audiovisuaalista representaatiota, tulee huomio kiinnittää niiden multimodaalisuuteen. Multimodaalisuudella tarkoitetaan sitä, että yhdessä representaatioissa hyödynnetään useita ilmaisumuotoja. Televisiosarjassa yhdistyvät muun muassa ääni, kuva ja graafiset elementit, jotka on kaikki otettava huomioon. Jotta tulkinta olisi mahdollisimman tarkkaa, ei pelkkä yksittäisten viestintäkeinojen tarkastelu riitä, vaan on pohdittava myös niiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Mikä tekee multimodaalisuudesta hankalasti ymmärrettävän, on se, että se on läsnä kaikkialla, mutta siihen ei koskaan voi täysin kiinnittää huomiota. (Seppänen 2005.) Esimerkiksi televisiosarjassa voi ilmetä lukuisia eri elementtejä, jotka voivat jäädä tutkimuksessa huomioimatta, mutta jotka joku toinen huomaa. Nämä voivat olla

esimerkiksi katset, sanat, tietyn asian kuvaaminen, kohtausten leikkaaminen tai vaikka kuvakulma.

3.2 Representaation näkökulmat ja ulottuvuudet

Representaatioita voidaan lähestyä kahdesta eri näkökulmasta: todellisuuden heijastamisen tai todellisuuden rakentamisen näkökulmasta. Ensimmäisessä näkökulmassa pohditaan, vastaako representaatio todellisuutta vai ei, kun taas jälkimmäisessä pohdimme, millaisen todellisuuden representaatio rakentaa ja miten. Tutkittaessa todellisuuden heijastumista representaatioissa, pyrimme ymmärtämään representaatiot refleksiivisesti vertaamalla sitä todellisuuteen. Mikäli representaatioita tutkitaan todellisuuden rakentamisen näkökulmasta, on lähtökohtana intentionaalinen näkökulma. Tällöin pohditaan, mitä tekijä on representaatiolaan tahtonut sanoa. Todellisuuden rakentamisen representaatioita voidaan tulkita myös konstruktivistisesta näkökulmasta, jossa pohditaan, mitkä ovat representaation tekijän tarkoitusperät. Konstruktivistisessä näkökulmassa voidaan tutkia, millaista todellisuutta representaatiot tuottavat ja millä keinoin. (Lahti 2002; Seppänen 2005.)

Tutkimukseni kytkeytyy representaatioiden tutkimiseen todellisuuden rakentajina konstruktivistisesta näkökulmasta. Hyödyntäessäni näitä näkökulmia, pääsen pohtimaan, millaisia keinoja representaatioissa käytetään tietyn vaikutelman muodostamiseksi. Toisin sanoen pääsen tutkimaan, millaisia keinoja dokumenttisarjassa käytetään tietynlaisen johtajuuskuvan muodostamiseksi.

Lahti (2002) painottaa, etteivät representaatiot koskaan ole absoluuttisia tai puhtaita, sillä ne saavat merkityksensä laajemmassa käytäntöjen kokonaisuudessa. Representaatiot hyödyntävät ulottuvillamme olevia koodeja ja yleisiä käytänteitä, jotka mahdollistavat representaation ymmärtämisen mutta myös rajaavat niiden potentiaalisia merkityksiä. Jotta voimme ymmärtää representaatioita ja niiden kautta muodostunutta todellisuutta, on olennaista jakaa representaatiota jäsentävien koodien merkitykset. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ymmärrämme ettei representaatioita voida pitää yksilöllisinä kokemuksina, vaikka niihin vaikuttavat subjektiiviset kokemukset ja tulkinnat, koska tulkintojen taustalla on laajempi yhteiskunnallinen ja kulttuurinen rakenne tehden tulkinnasta kulttuurisidonnaista.

Seppäsen (2005) mukaan representaatioiden voidaan nähdä olevan toiminnallisia kolmesta eri näkökulmasta:

1. joku tuottaa representaatiot
2. joku kuluttaa tai käyttää niitä
3. joku tulkitsee representaatioita

Verbaalinen, visuaalinen ja audiovisuaalinen tuotanto – oli se sitten uutinen, mainos, artikkeli, kuva tai mikä tahansa muu – on aina monien henkilöiden tai jopa tahojen yhteistyön ja tuottamisen tuloksena muodostunut tuotos, jonka tarkoituksena on representoida, eli esittää jotakin. Näitä esityksiä kulutetaan ja käytetään sekä tulkitaan eri tavoin perustuen aisteihin, kokemuksiin, kulttuuriin ja lukuisiin muihin tekijöihin. Toisin sanoen representaatio ei ole pelkästään jonkin esittämistä, vaan siihen sisältyy myös tulkinnallinen prosessi. (Seppänen 2005; Hall 1997.)

Hall (1997) puolestaan on erotellut representaatioiden systeemit (eng. *systems of representation*) kahteen osaan. Yhtäältä on järjestelmä, jossa esineet, ihmiset ja olennot korreloivat mentaalisen representaation kanssa. Yleiskielellä tämä tarkoittaa, että jokaisella ihmisellä on mielikuva jostakin tietystä asiasta mielissämme, joihin fyysisiä havaintojamme vertaamme. Meillä jokaisella on esimerkiksi mielissämme subjektiivinen mielikuva tuolista. Tiedämme, että tuoleja on eri kokoisia, eri värisiä, eri materiaalista tehtyjä ja eri muotoisia. Vaikka maailma on täynnä erilaisia tuoleja, osaamme yhdistää ne tuoleiksi tiettyjen ominaisuuksien, kuten istumistarkoituksen perusteella. Mielikuvan avulla tunnistamme myös, mitkä asiat eivät ole tuoleja. Mielikuvien avulla siis ympäristömme ja todellisuutemme saavat merkityksen, ja niiden kautta voimme reflektoida maailmaa.

Toinen Hallin (1997) erotelema representaation järjestelmä on kieli, jonka avulla merkityksiä jaetaan toisille. Kielellä Hall (1997) tarkoittaa sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä, ilmeitä, eleitä, piirroksia, kuvia, maalauksia – kaikkea, millä merkityksiä välitetään ihmiseltä toiselle. Jokainen kielellinen keino välittää merkityksiä eteenpäin, muodostavat kukin oman merkkijärjestelmän, jotka koostuvat yksilön mielessä olevista, eri representaatioihin yhdistetyistä merkeistä. Representaatio on siis prosessi, jossa yhdistyvät niin ulkoisessa maailmassa havaitut esineet ja asiat kuin mieleemme sisäiset mielikuvat ja merkkijärjestelmät, joiden avulla jaamme havaintojemme merkityksiä. Representaatioiden ymmärtäminen ja

niiden tulkinta vaatii kykyä hahmottaa representaation käsitteen prosessuaalisuus ja ymmärtää representaatioiden viestejä sekä piilomerkityksiä. (Seppänen 2005.)

3.3 Sukupuolen ja naisjohtajuuden representaatio

Representaatioilla on suuri merkitys sukupuolikäsityksiin kautta aikojen. Kenties yleisin sukupuoli- representaatioita tuottava taho nykyajalla on mediakulttuuri. Median rakentamien sukupuoli- representaatioiden voidaankin nähdä olevan konkreettinen esimerkki Butlerin (1990) performatiivisuusteoriasta. Median luomat sukupuoli- representaatiot sekä esittävät, edustavat että tuottavat mielikuvia tietynlaisista sukupuolista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että representaation esittäessä vaikkapa naisjohtajaa, toimii se samalla suuremman kokonaisuuden - kuten naiseuden tai naisjohtajuuden - edustajana, tuottaen erilaisia määritelmiä ja mielikuvia sukupuoleen liittyen. (Karkulehto 2011; Viitanen 2018.) Median tuottamat sukupuoli- representaatiot eivät siis ainoastaan toimi heijastuksena yhteiskunnallisista arvoista ja käsityksistä, vaan toimivat myös niiden aktiivisina tuottajina ja toistajina.

Mediarepresentaatioilla on suuri merkitys kulttuuriin ja yhteiskuntaan, ja ne ovat tiukasti kytköksissä erilaisiin vallankäyttäjiin ja valtajärjestelmiin. Mediarepresentaatioiden voidaankin nähdä osaltaan olevan erilaisten valtasuhteiden rakentamia ja muokkaamia. Tämä tarkoittaa sitä, että mediarepresentaatioiden kautta käydään jatkuvaa poliittista merkityskeskustelua ja -kamppailua siitä, millaisia asioita voidaan tehdä näkyväksi ja mitä ei. Median rooli tässä kaikessa on toimia kyseisen kamppailun taisteluareenana. (Karkulehto 2011.)

Mediassa ilmenee jatkuvasti naiseuteen liittyviä representaatioita, jotka lietsovat vääristynyttä naiskuvaa ja levittävät yksipuolista mielikuvaa naisen olemuksesta (Rakow 1989). Stiina Repo (2010) on pro gradu -tutkielmassaan pohtinut naisjohtajien mediarepresentaatioiden muutoksia Suomen Kuvalehdessä julkaistuista haastatteluista vuosien 1997–2010 välillä. Haastateltavaksi valikoitui sekä poliitikkoja että muita urauurtavia naisjohtajia. Repon (2010) tutkimus osoittaa, että mediassa naisten johtajuutta verrataan alati miesten johtajuuteen. Miestä pidettiin ikään kuin ensisijaisena johtajuuden vertailukohteena, ja naisjohtajan uramenestys vaati muovautumista kohti maskuliinisempaa johtamistyyliä. Kritiikki naisjohtajissa kohdistui lähinnä naissukupuolen feminiinisyyteen. Feminiiniset piirteet miellettiin rasitteiksi ja johtajuustyötä hankaloittaviksi tekijöiksi. (Repo 2010.)

Katila ja Eriksson kertovat (2013), että pääsääntöisesti naissukupuolisten johtajien feminiiniseksi katsottu johtamistyyli mielletään hoivaavaksi, empaattiseksi ja yhteisön tarpeista huolehtivaksi. Lisäksi naisjohtajien nähdään ilmaisevan mielipiteensä mieskollegoitaan avoimemmin. Samoja havaintoja ovat tehneet myös Lämsä ja muut (2014), jotka kertovat naisjohtajuuden yhdistettävän herkemmin transformationaaliseen johtajuuteen, eli älyllisesti stimuloivaan, innoittavaan ja yksilön piirteet huomioivaan johtamiseen. Miesten johtaminen puolestaan yhdistetään usein transaktionaaliseen johtajuuteen, eli palkitsemis- ja rankaisemismenetelmää hyödyntävään ja auktoriteettiasemaan luottavaan johtamiseen. Transaktionaalinen johtajuus on niin sanotusti perinteistä johtamista, joka tähtää tuloksellisuuteen ja organisaation menestykseen, ja se mielletään monesti paremmaksi johtamistyyliksi. Samalla myös perinteistä johtamistyyliä yleisemmin harjoittavat miesjohtajat kategorisoidaan automaattisesti naiskollegoitaan paremmiksi ja pätevämmiksi.

Mäkelän (2018) mukaan naisten noustessa johtoasemiin heiltä odotetaan tietynlaisen roolin haltuunottoa. Etenkin medially on suuria odotuksia siitä, millainen naisjohtajan kuuluu olla ja millaisena hänen tulee esiintyä. Yleensä nämä odotukset liittyvät naiseuteen, pukeutumiseen ja ulkonäköön, mutta myös asiantuntijuuteen ja ammattitaitoon. Näillä odotuksilla on suuri vaikutus siihen, millainen mielikuva johtajasta syntyy. Moni uranainen onkin joutunut muokkaamaan itseään sopiakseen yleisesti hyväksytyyn johtajanaisen roolin. Kiteytettynä voidaan sanoa naisten täytyvän usein edustaa johtajana sekä naista että johtajaa, kun taas miehet nähdään pelkästään johtajina. Walsh (2015) lisää, että jos naisjohtaja poikkeaa pukukoodista tai muista hänelle asetetuista odotuksista, kiinnittää media siihen suuremman huomion, kuin johtajan rooliin tärkeiden päätösten tekijänä. Naisjohtajien henkilökohtaisten piirteiden tai elämän kommentointia pidetäänkin yhtenä median keinoista hiljentää naisjohtajien ääni. Keskityttäessä naisjohtajan ulkonäköön, persoonaan, olemukseen tai muuhun henkilökohtaiseen piirteeseen, ohjataan huomio pois siitä, mitä mieltä naisjohtaja on yhteiskunnallisista asioista ja systemaattisesti vähennetään hänen mielipiteensä painoarvoa. Miesjohtajiin ei kohdistu samanlaista rooli-odotusta tai mediahuomiota, kuin naisjohtajiin. (Walsh 2015; Mäkelä 2018.)

Katila ja Eriksson (2013) huomauttavat, että naisjohtajuutta on arvioitu eri kriteerein, kuin miesjohtajuutta. Johtajuustutkimukset ovatkin keskittyneet sukupuolten välisten johtajuuserojen tutkimiseen ja sukupuolen merkityksen painottamiseen sen sijaan, että

tutkittaisiin tietyn yksilön toimintoa johtajana. Mäkelä (2018) lisää, että johtajuustutkimus on myös pitkään ollut miesten tekemää. Naisjohtajuuden tutkimusongelmaksi nouseekin se, miten vähän tutkimuksissa on naisääntä (Lämsä ym 2014).

4 SUORATOISTOPALVELUT

4.1 Suoratoistopalvelun historia

Suoratoistolla tarkoitetaan internetin verkkosisältöjen sisältöpalveluiden tiedonsiirtotapaa. Suoratoistopalvelu puolestaan tarkoittaa palveluntarjoajaa, joka esittää verkkosisältöjä asiakkaille tilauspyyntöä vastaan. Arkikielellä suoratoistopalvelu tarkoittaa siis internetalustaa, josta voi esimerkiksi kuunnella musiikkia tai katsoa videoita, elokuvia tai sarjoja jäsenmaksua vastaan. Tällaisia suoratoistopalveluita ovat esimerkiksi YouTube, Netflix, Spotify, Disney+ ja minunkin tutkielmassani esiintyvä HBO Max. (Järvinen 2003.) Kaikkein ensimmäiseksi suoratoistolähetykseksi luokitellaan ESPN SportZonen internetin välityksellä vuonna 1995 lähettämää baseballottelulähetys. Lähetys oli maailman ensimmäinen reaaliajassa verkkoon jaettu sisältö. (Zambelli 2013.)

Suoratoistopalveluiden kehitys on suhteellisen tuore ilmiö, sillä sen toimivuus vaatii nopean internetyhteyden. Ennen nykyaikaisen tietoliikenneinfrastruktuurin kehitystä tiedonsiirto tapahtui kotiin asennettujen kuparijohtojen avulla, joka edisti puheluteknologian kehitystä. Kuparijohtoja hyödynnettiin myös internetyhteyksien välittämisessä, mutta ne eivät kyenneet siirtämään informaatiota tarpeeksi nopeasti, eli internetyhteys oli hidas. (Eklund 2021.) Käytännössä se tarkoitti sitä, että lyhyiden, muutamien minuuttien videoiden lataamiseen saattoi mennä lähes vuorokausi aikaa.

Digitalisaatio on mullistanut viihdeteollisuuden ja median täysin uudelleenlaiseksi kuluneen 20 vuoden aikana. Digitalisaatio on muun muassa siirtänyt musiikin internetiin vähentäen CD- ja vinylilevyjen sekä -soittimien tarvetta ja suosiota. Internetissä kulutettu musiikki onkin nykyaikana yksi musiikintekijöiden päätulonlähteistä. Digitalisaatio on mullistanut myös lehtiteollisuuden. Printtilehtien suosio on ollut jo vuosia laskussa, ja niiden tuotanto on siirtynyt internettiin eri nettiartikkeleiden ja mobiilisovellusten muodossa. Televisiotuotanto edustaa viimeisintä digitalisaation mullistamaa viihdealustaa, jonka seurauksena elokuvien katsominen elokuvateattereiden sijaan on mahdollistettu kotisohvalta käsin, ja televisiosarjojen katselu onnistuu nyt omalla ajalla ilman mainoskatkoja. (Kopu 2019.) Kopu (2019) myös huomauttaa, että nykyään on tuotettu jopa sellaisia elokuvia ja sarjoja, joita näytetään yksinoikeudella vain tietyssä suoratoistopalvelussa, eikä koskaan elokuvateattereissa tai televisiokanavilla. Esimerkiksi Netflixillä on tällainen oma tuotanto, Netflix Originals.

4.2 Videosuoratoistopalvelut ja niiden tulevaisuus

Netflixiä on luonnehdittu videosuoratoistopalveluiden uranuurtajaksi. Netflix on perustettu vuonna 1997, ja 2000-luvun alussa sen liiketoimintamalli perustui DVD-elokuvien postittamiseen. Vuonna 2007 Netflix siirtyi kehittämään digitaalista suoratoistoa, joka perustuu kuukausittaiseen jäsenmaksuun. Ajan saatossa Netflix saavutti maailman kärkipaikan videosuoratoistopalvelualalla uudenlaisen liiketoimintamallin ja kattavan tarjonnan ansiosta. Suomessa Netflix on toiminut vuodesta 2012 alkaen. (Eklund 2021.)

Netflix on saanut nauttia alansa dominoinnista aina vuoteen 2019 saakka, jolloin julkaistiin yhdysvaltalaisen mediayhtiö The Walt Disney Companyn perustama suoratoistopalvelu Disney+. Disney+ tarjonta kattaa pääasiassa The Walt Disney Companyn tuottamia sarjoja ja elokuvia, mutta seassa on myös muiden brändien tuotantoa. Disney+ julkaisua odotettiin innolla, ja sen suosio räjähtikin jo julkaisupäivänä, jolloin palvelu keräsi jo yli 10 miljoonaa tilaajaa. Vuoden 2020 loppuun mennessä tilaajia oli jo yli 86 miljoonaa. Suomessa Disney+ on toiminut vuoden 2020 syksystä saakka. (Statista 2019; Eklund 2021.)

HBO Max on vuonna 2020 julkaistu, yhdysvaltalaisen kaapelitelevisioverkko HBO:n brändäämä videosuoratoistopalvelu. HBO Max sisältää kaikki HBO:n ja WarnerMedian omistamien tuotantoyhtiöiden tuottamat elokuvat ja tv-sarjat. Vaikka HBO Max ei ole saavuttanut muiden videosuoratoistopalveluiden markkinatasoa, on se saavuttanut suuren suosion laadukkailla, eksklusiivisilla sarjoilla kuten Game of Thrones ja Chernobyl. HBO Max onkin kertonut, ettei sen tavoitteena ole tehdä eniten rahaa loputtomalla sisällöllä, vaan tuottaa ainoastaan laadukkaita elokuvia ja sarjoja. (WarnerMediaDirect 2024.) HBO Max on muuttunut Yhdysvalloissa Max-nimiseksi videosuoratoistopalveluksi, jossa ovat yhdistyneet HBO:n ja Discovery+ tarjoamat sisällöt. Suomessa HBO Max on toiminut vuodesta 2021 saakka, ja se muuttuu Max-videosuoratoistopalveluksi toukokuussa 2024.

Vaikka videosuoratoistopalveluiden suosion voidaan nähdä vuosi vuodelta kasvaneen, ei niiden tulevaisuuden menestys ole taattua. Videosuoratoistopalveluala on erittäin kilpailtua, ja kuluttajilla on varaa valita monien eri palveluiden väliltä. Kilpailun kiristymisen seurauksena onkin ennustettu, että videosuoratoistopalveluala kokee dramaattisen muutoksen seuraavan viiden vuoden aikana (Eklund 2021.)

Netflix on johtanut videosuoratoistoalaa jo vuosia sen tilaajamäärän ollessa yli 200 miljoonaa. Lähes samaan suosioon Netflixin kanssa on yltänyt Amazon Prime Video, jolla on yli 150 miljoonaa tilaajaa luvun kasvaessa koko ajan (Eklund 2021). Tämän lisäksi suuret yritykset, kuten Apple ja aiemmin mainittu Disney ovat kiinnostuneet oman osuutensa valloittamisesta videosuoratoistoalalla. Niillä onkin Eklundin (2021) mukaan potentiaalia horjuttaa Netflixin valta-asema alan keulahahmona.

Kovan kilpailun seurauksena videosuoratoistopalveluyritykset ovat keskittyneet luomaan suurta tuotantoa omalle palvelulleen. Käytännössä siis Netflix Originals -tuotannon kaltaiset julkaisut ovat lisääntyneet lähes jokaisessa videosuoratoistopalvelussa joukossa erottumisen toivossa. Lisäksi palvelut ovat joutuneet laskemaan jäsenmaksujaan suosion lisäämiseksi. Statista (2019) on ennustanut tämän kaiken hidastavan toimialan kasvua aiemmasta noin 10–15 prosentista 0,7 prosentin vuosivauhtiin vuodesta 2024 alkaen. Statista (2019) perustelee ennustettaan kasvaneella kilpailulla ja sillä, että se arvioi suurimpien markkinoiden olleen jo pääsääntöisesti saavutettuja. Videosuoratoistopalvelun toimialaa pitää yllä kuitenkin älypuhelimien ja muiden mobiililaitteiden suosio ja levinneisyys sekä kasvava kysyntä reaaliaikaisten videoiden tuotannolle.

4.3 Suoratoistopalvelun kritiikki

Suoratoistopalveluiden laaja kehitys on mahdollistanut video- ja musiikkituotannon kuluttamisen ajasta ja paikasta riippumatta (Kaitajärvi-Tiekso 2018). Ennen käyttöä rajoitti internetyhteyden edellytys, mutta nykyään moni suoratoistopalvelu tarjoaa mahdollisuuden kuluttaa tuotantoaan myös offline-tilassa. Offline-tilassa kuluttaminen on mahdollistanut suoratoistopalveluiden kuluttamisen esimerkiksi matkustettaessa julkisilla liikennevälineillä, joissa internetyhteys on lähtökohtaisesti huono. Tämän lisäksi palveluita hyödynnetään myös liikunnan parissa esimerkiksi poljettaessa kuntopyörällä tai kävellessä juoksumatolla. Kaitajärvi-Tiekso (2018) tuokin artikkelissaan esille median kamppailun ihmisen vapaa-ajasta. Ihmisen vapaa-aika on rajallinen, ja media taistelee eri keinoin saadakseen mahdollisimman suuren määrän vapaa-ajasta puolelleen. Myös suoratoistopalvelu yhtenä median osa-alueena käy kyseistä taistelua. Taistelu ei keskity vain eri medioiden välille, vaan sitä käydään myös esimerkiksi erilaisten harrastusmuotojen sekä sosiaalisten tapaamisten kanssa. (Kaitajärvi-Tiekso 2018.) Suoratoistopalvelut ovatkin lisänneet valta-asemaansa

ihmisten vapaa-ajalla mahdollistaen palveluiden kuluttamisen myös offline-tilassa yhdistäen sen täten vaivatta esimerkiksi liikuntaharrastukseen.

Suoratoistopalveluiden ja median ulottuminen osaksi jokapäiväistä elämäämme on herättänyt paljon keskustelua siitä, millainen valta-asema medialla todellisuudessa on, ja millainen vaikutus sillä on elämäämme (Mertanen 2017). Etenkin vanhemmat sukupolvet ovat tuoneet esille huolensa muun muassa siitä, että media on mukana liikunnassa ja ulkoilussa. Lähdettäessä ulos kävelyille tai vaikkapa kuntosalille, monella on korvillaan kuulokkeet, joista kuuluu musiikkia, äänikirja tai podcast. Nämä kaikki ovat suoratoistopalveluiden tuotantoa, ja osa mediaa. Huolta on herättänyt se, menettävätkö ihmiset yhteytensä luontoon ja maailmaan ilman mediaa sen ollessa osa kaikkea.

Monelle suoratoistopalveluiden kuluttaminen on tapa paeta arkea tai rentoutua. Päällimmäisenä niillä tavoitellaankin usein irtiotta omista ajatuksista ja todellisuudesta. Esimerkiksi kuntopyörää ajaessa suoratoistopalvelun kuluttaminen saattaa tehdä polkemisesta mukavampaa. Jollekin päivän kohokohta saattaa olla se, että työpäivän päätteeksi pääsee ulos kävelyille ja korville voi laittaa soimaan suosikki podcastin. Uuden televisiosarjan aloittaminen suoratoistopalvelusta yhdessä kumppanin kanssa voi lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vahvistaa suhdetta. Suoratoistopalvelu saattaa tehdä muutoin epämiellyttävästä tai arkisesta toimesta mielenkiintoisemman, tai tuoda jo mukavalle tekemiselle lisää mukavuuden tunnetta. Voisiko suoratoistopalveluiden yleistymisellä ja saavutettavuudella nähdä olevan arkea rikastuttava ja helpottava vaikutus sen sijaan, että sen ajatellaan olevan ihmiselle haitallista?

Suoratoistopalvelut ovat lähes poikkeuksetta maksumuurien takana. Osa suoratoistopalveluista tarjoaa jonkin verran maksutonta katseltavaa, mutta lähtökohtaisesti jokaisen suoratoistopalvelun koko tuotanto on katseltavissa ainoastaan kuukausimaksuun sitoutumisen jälkeen. Kuluttajan sitoutuessa kuukausimaksuun tulee hänen luoda palveluun oma profiili, jonka kautta suoratoistopalvelun tarjontaa voi kuluttaa. Suoratoistopalvelut seuraavat ja keräävät profiilin katseluhistoriaa ja mielenkiinnon kohteita luoden erilaisia algoritmeja, jotka tarjoavat kuluttajalle sellaisia ehdotuksia, joista hän aiempien katseluidensa perusteella voisi pitää. (Kaitajärvi-Tiekso 2018.) Algoritmin tarkoituksena on vahvistaa kuluttajan ja suoratoistopalvelun välistä koukkua ja taata, että kuluttaja jatkaa suoratoistopalvelun kuukausimaksua. Mertanen (2017) huomauttaakin, että suoratoistopalveluiden pääasiallisen

tavoitteen voidaankin nähdä olevan kaupallinen: mitä enemmän maksavia asiakkaita, sen parempi. Suoratoistopalveluiden maksullisuus vahvistaa palveluiden kaupallista tavoitetta ja luo näkemyksen, jossa raha ja varallisuus nähdään oikeutena suoratoistopalvelun kulutukselle. Koska suoratoistopalveluita on lukuisia, käytännössä vain varakkailta ihmisillä on oikeus kaikkiin suoratoistopalveluiden tarjontoihin. Maksullisuuden voidaankin nähdä rajoittavan suoratoistopalveluiden käyttöä ja katselua, rajaten pois vähävaraiset, joilla ei ole varaa sitoutua lukuisten palveluiden kuukausimaksuihin. (Kaitajärvi-Tiekso 2018; Mertanen 2017.)

Median tehtävänä on jo vuosien ajan nähty olevan valistaminen ja tiedon levittäminen. Tämän lisäksi median tehtävänä on kuitenkin myös viihdyttää. Käytännössä kaikilla medioilla voidaan nähdä olevan viihdearvoa, oli kyse sitten lehtiartikkelista, uutisista tai elokuvasta. Se, miten hyvää viihteellisyyttä media onnistuu tuottamaan, on käytännössä suoraan kytköksissä siihen, tuleeko kuluttaja jatkossa kuluttamaan kyseistä mediaa. Viihdearvoa voidaan mitata moni eri keinoin, kuten keinona irtautua arjesta, keinona oppia uutta, ennakoimattomuudella, tunteiden herättämisellä, kokemuksellisuudella, samaistuttavuudella tai sivistymisellä. (Suominen 2022.) Esimerkiksi elokuvien viihteellisyyttä voidaan mitata tunteellisuuden, ennakoimattomuuden tai arjesta irtautumisen kautta, kun taas uutisten viihdearvoa voi määritellä muun muassa uuden oppimisen ja sivistymisen kautta. Suoratoistopalvelun ollessa osa mediaa, on myös sen tehtävänä viihdyttää. Käytännössä siis jopa minun tutkimusaineistonani toimiva dokumenttisarja on pääasiassa tehty viihdetarkoitukseen, jolloin sarjan tuotantoon ja rakenteeseen on vaikuttanut merkittävästi se, millaista sisältöä kohdeyleisön on voitu nähdä haluavan sarjalta.

5 TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN TOTEUTUS

5.1 Laadullinen tutkimus ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tähän tutkimukseen olen etsinyt vastauksia kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen avulla. Laadullisella tutkimuksella pyritään muun muassa kuvaamaan jotakin ilmiötä, selvittää ilmiön teoreettista pohjaa tai ymmärtää jotakin tiettyä toimintaa. (Eskola & Suoranta 1998.). Tutkimuksellani pyrin ensimmäisenä mainittuun laadullisen tutkimuksen tavoitteen, eli ilmiön kuvaamiseen tutkiessani johtajuuskuvan rakentumista.

Tutkimustani voi luonnehtia empiiriseksi tutkimukseksi, jossa etsin vastauksia tutkimuskysymykseeni havainnoinnin keinoin. Hyödynnän aineistoni analyysimetodina aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin avulla voidaan tutkia niin kirjoitettua, kuultua kuin nähtyäkin aineistoa laaja-alaisesti ja yksityiskohtaisesti (Eskola & Suoranta 1998). Aineistolähteisyydellä tarkoitan pyrkimystä analysoida tutkimusaineistostani siten, etteivät siihen suoranaisesti vaikuta aiemmat naisjohtajuudesta tai johtajuuskuvasta tehdyt tutkimukset tai niistä aiheutuneet tiettyntyyppiset mielikuvat. Sen sijaan tarkoitukseni on luoda ymmärrystä siitä, millaisena puoluejohtajien johtajuuskuva minun aineistossani ilmenee – huolimatta siitä, millaista johtajuuskuvaa jokin toinen aineisto muodostaa. Pyrin siis unohtamaan kaiken sen, mitä johtajuuskuvien ja (nais)johtajuuden tutkimuksien perusteella käsittelemästäni tutkimusaiheesta jo tiedetään, ja luon itse tutkimuksellani aiheesta oman näkökulman. (Seppänen 2005; Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tuomi ja Sarajärvi (2018) painottavat, että aineistolähtöisen analyysin hyödyntämisessä on riskinsä. Kenties suurimpana riskinä pidetään ajatusta siitä, että kaikilla havainnoilla on jonkinlainen teoreettinen lataus. Käytännössä aineiston objektiivinen havainnointi on siis mahdollonta havaintojen pohjautuessa jo alitajuntaisesti johonkin tiettyyn mielipiteeseen, näkökulmaan tai ennakkoluuloon. Lisäksi esimerkiksi tutkijan valitsemat käsitteet, teoria ja aiemmat tutkimukset vaikuttavat tutkittavan aineiston havainnointiin ja täten tutkimustuloksiin. Myönnän tämän ongelman tutkimuksessani, mutta pyrin lievittämään sitä teoriaohjaavan aineistolähtöisyyden avulla, jolloin tiedostan havainnoillani olevan joitain teoreettisia kytkentöjä. Analyysi ei kuitenkaan suoranaisesti perustu tai pohjautu kyseisiin kytkentöihin, vaan teoria toimii korkeintaan apuna havainnoinnissa. Käytännössä siis analysoin aineistoani

varsin aineistolähtöisesti, mutta käytän niistä vedetyissä johtopäätöksissä apuna aiempien tutkimusten perusteella muodostettuja teorioita. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

5.2 Tutkimuksen tieteenfilosofinen näkökulma

Perinteisesti organisaatio- ja johtajuustutkimukset ovat nojautuneet älyn, rationalismin ja kognitiiviseen tietoon. 2000-luvulle tultaessa tämä ajattelutapa on kuitenkin kääntynyt kohti konstruktionistisempia ja inhimillisempiä näkökulmia korostaen eettisiä, kokemuksellisia ja kehollisia merkityksiä. Tämä murros on tuonut johtajuuden osaksi jokapäiväistä elämää ja auttanut ymmärtämään, että johtajuus muodostuu inhimillisen toiminnan seurauksena. (Ropo 2011.) Konstruktionismini sopii hyvin tutkielmani lähestymistavaksi, sillä mediatuotannon laajan kehittymisen ja yhteisöllisen mediatuotannon korostumisen ansiosta johtajat voivat itse vaikuttaa siihen, millaista mielikuvaa johtajista ja johtajuudesta muodostuu osallistumalla erilaisiin mediaprojekteihin ja arkipäiväisen mediasisällön tuottamiseen.

Konstruktionismi on kattokäsite laajalle kirjolle erilaisia tiedon ja todellisuuden rakentamista perusteleville näkökulmille, joissa yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ilmiöiden nähdään syntyvän inhimillisen toiminnan seurauksena. Käytännössä siis muodostamme itse oman todellisuutemme, jossa elämme. Tämä tutkimus edustaa sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaa. Jyväskylän yliopiston (2015) verkkosivujen mukaan sosiaalisessa konstruktionismissa tieto, todellisuus sekä sen rakenteet ja ilmiöt muodostuvat sosiaalisen ja kielellisen vuorovaikutuksen yhteydessä. Käytännössä siis maailma on kyllä olemassa ihmisestä riippumatta, mutta tiedon ja todellisuuden nähdään rakentuvan tietoisesti jonkin kulttuurin tai yhteisön toimesta. Todellisuus on siis sellainen, millaiseksi kulttuurien ja yhteisöjen vuorovaikutus on sen rakentanut. Sosiaalisessa konstruktionismissa tutkitaan ja kyseenalaistetaan näitä tiedon ja todellisuuden valmiina olevia rakenteita.

Sosiaalinen konstruktionismi soveltuu hyvin naisjohtajuuden representaation tutkimiselle, sillä se avaa mahdollisuuden pohtia sekä johtajuutta että sukupuolta vuorovaikutuksen ja kulttuurin näkökulmasta osana johtajien jokapäiväistä elämää Viisi Valittua -sarjan kuvausten aikana. Konstruktionistisen lähestymisen mukaan vastakkaiset sukupuolet eivät ole automaattisesti fyysisten ominaisuuksiensa heijastumia, vaan käsitys sukupuolesta muodostuu sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kulttuurisen merkityksellistämisen perusteella. (Viitanen 2018.)

5.3 Audiovisuaalinen kerronta ja retoriikka

Tutkimani aineisto on audiovisuaalista materiaalia, jossa yhdistyvät sekä kuulo- että näköaistimuksien hyödyntäminen. Herkman (2001) tiivistää audiovisuaalisuuden tarkoittavan elokuva- ja televisiotuotantoa, jossa yhdistetään sekä kuva- että äänikerrontaa todellisen tai fiktiivisen tarinan kertomiseksi yleisölle. Audiovisuaalisen kerronnan avulla voidaan luoda hyvinkin uskottavia ja elämyksellisiä kokemuksia, jotka voivat saada katsojan uppoutumaan hyvin syvälle kerrottuun tarinaan. (Herkman 2001.) Audiovisuaaliset tuotokset ovat historiallisesti muuttuvaa materiaalia, joita voikin luonnehtia oman aikansa tuotokseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että dokumentti edustaa nykyajan televisio- ja dokumenttituotantoa, ja samasta aiheesta voisi eri aikana syntyä täysin erilainen televisiosarja.

Elokuva- ja televisiotuotannon kerronnassa avainasemassa ovat ajan, tilan ja toiminnan yhtenäisyys. Eri kohtauksien avulla pyritään kertomaan eri tapahtumia, ja leikkauksilla ja otoksilla hahmotetaan ajan kulumista. Tilaa puolestaan hallitaan esimerkiksi rajauksien ja kuvakulmien sekä kameran liikkeiden avulla. Sillä, miten elokuva- tai televisiotuotantoa kuvataan, on mahdollista vaikuttaa siihen, miten todenmukainen tai epätodenmukainen vaikutelma tarinasta syntyy. (Bacon 2000)

Dokumentoinnilla tarkoitetaan elämän realistista tallentamista sellaisena, kuin se todellisuudessa on. Dokumentoinnissa hyödynnetään aidoilla tapahtumapaikoilla kuvaamista, tapahtumien seuraamista ja tallentamista reaaliaikaisesti sekä esiintyjien puhumista suoraan kameralle ilman käsikirjoituksia tai ennalta sovittuja repliikkejä. Dokumentin tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman todenmukaista kuvaa siitä, mitä dokumentti käsittelee. Dokumentti eroaa toisesta ei-fiktiivisestä audiovisuaalisen tuotannon genrestä tosi-tv:stä siten, että tosi-tv:llä pyritään usein viihdyttämään ja huvittamaan, kun taas dokumentin tarkoituksena on opettaa, sivistää ja tuoda esille käsiteltyä ilmiötä. (Herkman 2001; Herrankorpi 2018.)

Audiovisuaalista tuotantoa voidaan tarkastella ja analysoida samoilla metodeilla kuin tekstejä, ja sitä voidaan pitää mediatekstinä. Audiovisuaalisesta tuotannosta – aivan kuten tekstistäkin – on löydettävissä konteksti, intertekstuaalisuus ja genre. Kontekstilla tarkoitetaan mediatekstin tuottamiseen, tekemiseen ja tulkintaan liittyvät tekijät. Intertekstuaalisuudella puolestaan viitataan mediatekstin suhdetta muihin teksteihin, joihin voidaan viitata. Audiovisuaalisen tuotannon intertekstuaalisuus ilmenee esimerkiksi tehtäessä useita eri versioita

samasta aiheesta eri medioihin tai genreihin. Genrellä puolestaan erotellaan mediateksti sen muodon tai tarkoituksen perusteella. Eri audiovisuaalisen tuotannon genrejä voivat olla esimerkiksi aiemmin mainitut dokumentti ja tosi-tv, tai vaikkapa uutiset. Mediatekstien jaottelu genreihin auttaa katsojaa suhteuttamaan omia tulkintojaan ja positioitaan ohjelmaa katsoessaan. (Herrankorpi 2018.) Audiovisuaalisen tuotannon tarkasteleminen ja analysointi mediatekstinä auttaa kartoittamaan tuotannon suhdetta muihin medioihin. Lisäksi sen avulla voidaan hahmottaa audiovisuaalisen tuotannon erilaisia tapoja käydä yhteiskunnallisia keskusteluja.

Retoriikalle ei ole yksiselitteistä määrittelyä, sillä sen merkitys on moniulotteinen. Yleisesti kuitenkin ajatellaan, että retoriikka on suostuttelua ja vaikuttamista, ja sitä ilmenee kaikkialla viestinnässä. Käytännössä siis retoriikan tavoitteena on luoda viestinnällä tietynlaista käytöstä tai merkitystä eri konteksteissa. Retoriikkaan perustana pidetään argumentaatiota, ja sen ympärille muodostetaan erilaisia retorisia vaikuttamisen keinoja, joilla argumentin uskottavuutta pyritään lisäämään. (Haapanen 1996.)

Retoriikan näkemykset ja sen perustuminen argumenttiin ovat peräisin filosofi Aristoteleen teoksista, ja Aristoteles jakaakin retoriset vaikuttamisen keinot kolmeen osaan: ethos, logos ja paatos. Ethoksen avulla pyritään lisäämään ja korostamaan puhujan tai kirjoittajan omaa uskottavuutta eri keinoin. Paatoksella tavoitellaan tunteiden herättämiseen ja kuulijan tai katsojan johdattelamiseen kohti tiettyä tunnetta tai tunnetilaa. Logos puolestaan nojautuu itse argumentin sisältöön, ja pyrkii todentamaan ja todistamaan sitä. (Jokinen 1999; Haapanen 1996.)

Retorisia keinoja tutkittaessa analyysissa otetaan huomioon niitä keinoja, joita toimijat hyödyntävät eri tilanteissa rakentaessaan omaa kuvaustaan tosiasioista. Kuvauksessa keskiössä onkin se, että se kategorisoidaan ominaisuuksiensa mukaan eri kategorioihin (hyvä/paha, iloinen/surullinen). Nämä kategoriat syntyvät ihmisen toiminnasta ja heijastavat todellisuuttamme. Jokinen (1999) painottaa, että retorisia keinoja analysoidessa on olennaista pohtia, mitä niiden käytöllä saadaan aikaan – ei siihen, millaisia retorisia strategioita hyödynnetään. Käytännössä siis huomio keskittyy itse retorisiin keinoihin ja niiden seurauksiin, ei siihen, käytetäänkö keinoja tarkoituksella vai vahingossa. Lisäksi on olennaista hahmottaa, että retoriset keinot ovat kontekstisidonnaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että yhdessä tilanteessa toimivat retoriset keinot eivät välttämättä toimi jossakin toisessa tilanteessa samalla tavalla.

5.4 Suoratoistopalvelun dokumenttisarja tutkimusaineistona

Aineistoni muodostuu HBO Max -suoratoistopalvelussa julkaistusta kolmiosaisen dokumenttisarjan *Viisi valittua* jaksoista. Dokumenttisarja kertoo eduskuntakauden 2019–2023 hallituspuolueiden johtajista. HBO Max -palvelussa sarja esitellään seuraavasti:

”Kolmiosaisessa dokumenttisarjassa Viisi valittua seurataan poikkeuksellisten poliitikkojen elämää mullistuksen pyörteissä. HBO Maxin ensimmäisessä suomalaisdokumentissa tutustutaan naisiin julkikuvan takana ja jaetaan herkkiä ja avoimia hetkiä.” (WarnerMediaDirect 2024)

Dokumenttisarjassa seuratus eduskuntakauden 2019–2023 hallituspuolueita ovat olleet Sosiaalidemokraattinen puolue (SDP), Vihreä liitto (Vihr.), Vasemmistoliitto (Vas.), Suomen Keskusta (Kesk.) ja Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP). Puheenjohtajina kaudella ovat toimineet Sanna Marin (SDP), Li Andersson (Vihr.), Maria Ohisalo (Vas.), Annika Saarikko (Kesk.) ja Anna-Maja Henriksson (RKP). (Suomen sosiaalidemokraattinen puolue, n.d.) Sarjassa haastatellaan myös Katri Kulmunia (Kesk.) ja Emma Karia (Vihr.).

Viisi Valittua -dokumentti on julkaistu HBO Max -suoratoistopalvelussa 9.6.2023. Sarja on näkynyt myös TV5:lla 14.6.2023 alkaen. Sarjassa on kolme jaksoa, joista ensimmäinen jakso kestää. Dokumenttisarjan on tuottanut FremantleMedia Finland Oy. Sarjan on ohjannut Mia Halme ja sen vastaavana tuottajana toimii Jarkko Luoma. (WarnerMediaDirect 2024)

Sarjan ensimmäisen jakson nimi on Tytöistä poliitikoiksi. Jakso alkaa kohtauksella, jossa kaikki hallituspuolueen puheenjohtajat kävelevät Sanna Marinin perässä kokoushuoneeseen. Tämän jälkeen tulee kohtaus ulkomaalaisesta uutislähetyksestä, jossa kerrotaan Sanna Marinin pääsystä pääministeriksi. Hänen nuorta ikäänsä ihaillaan, ja lähetyksessä tuodaan myös esille loput Suomen silloisen hallituksen puheenjohtajanaiset. Lähetyksessä annetaan isot aplodit Suomelle, kun selviää, että maan hallitusta johtavat naiset.

Uutislähetysten jälkeen dokumenttisarjassa esitellään kaikki hallituspuolueiden johtajat, heidän silloinen positionsa ja heidän taustansa. Ensiksi esitellään Sanna Marin, pääministeri

2019–2023 ja sosiaalidemokraattien puheenjohtaja. Marin on kiinnostunut politiikasta lukioaikana, jolloin halu vaikuttaa asioihin heräsi. Marinin jälkeen esittelyvuorossa on Maria Ohisalo, sisäministeri 2019–2021, äitiyslomalla 2019, ilmastoministeri 2022–2023 ja vihreiden puheenjohtaja. Ohisalo on lähtenyt politiikkaan, koska häntä kiehtoi ajatus siitä, että kuka tahansa voi vaikuttaa. Ohisalon jälkeen esitellään Annika Saarikko, valtiovarainministeri 2021–2023, kahden pojan äiti, keskustan puheenjohtaja. Saarikon mukaan politiikkaan kannattaa lähteä, koska valta on katoavaista. Toiseksi viimeisenä esittelyvuorossa on Li Andersson, opetusministeri 2019–2023, äitiyslomalla 2020, vasemmistoliiton puheenjohtaja. Andersson on ollut kiinnostunut politiikasta ja vaikuttamisesta jo nuoresta saakka, ja hänen tavoitteenaan on edistää tasa-arvoa. Viimeisenä esittelyvuorossa on Anna-Maja Henriksson, oikeusministeri 2019–2023, kahden aikuisen tyttären äiti ja ruotsalaisen kansanpuolueen puheenjohtaja. Henriksson uskoo vankan kokemuksensa ja ikänsä vuoksi tuovan politiikkaan kokemusta ja rohkaista nuorempia kollegoitaan.

Ensimmäinen jakso käsittelee lähinnä hallitusviisikon valtaan asettumista sekä heidän lapsuuttaan ja lähtökohtiaan. Sanna Marin kertoo olevansa sateenkaariperheestä, eli hänellä on kaksi äitiä. Häntä on rohkaistu jo pienestä asti asettamaan itseään mukavuusalueen ulkopuolelle ja olemaan itsenäinen. Saarikko on eroperheestä, ja hän on kokenut olonsa sen takia erilaiseksi. Avioerot eivät ole olleet yleisiä Saarikon nuoruudessa, ja se on varjostanut hänen lapsuuttaan paljon, ja siksi hän politiikallaan haluaa tavoitella mahdollisimman hyvää tulevaisuutta lapsille. Maria Ohisalo on yksinhuoltajaäidin kasvatti. Hänen äitinsä on lähtenyt päihdeongelmaisen isän luota, kun Ohisalo on ollut neljän vanha. Ohisalo ollut hyvin liikunnallinen, ja hän kokee olleen kannustavien aikuisten ympärillä, jotka ovat rohkaisseet Ohisaloa tavoittelemaan unelmiaan. Myös Anna-Maja Henriksson on yksinhuoltajaäidin kasvatti. Hänen isänsä on kaatunut sotarintamalla, kun Henriksson oli kuusi kuukautta vanha. Henriksson tulee vähävaraisesta taloudesta, jossa ei ole ollut rahaa uusimpiin hienouksiin. Li Andersson kertoo tulewansa keskituloisesta perheestä. Hänen vanhempansa ovat asuneet erillään koko Anderssonin lapsuuden, ja Andersson on vuoroasunut viikoittain äitinsä ja viikoittain isänsä luona. Hän kokee lapsuutensa hyväksi.

Loppuosa jaksosta käsittelee hallituspuolueiden johtajien tavoitteita politiikassa. He kertovat tavoittelevansa parempaa tulevaisuutta lapsille ja nuorille, jossa kukaan ei jäisi yksin tai oman onnensa nojaan. Lisäksi jaksossa puhutaan politiikan hektisestä luonteesta sekä sen vaativuudesta ja työllistävyydestä. Lisäksi jaksossa käsitellään naispolitiikkojen kokemaa

kritiikkiä ja keskustelua perheenisäyksestä, äiteydestä ja työn sekä perheen yhdistämisestä. Marinilta muun muassa udellaan, onko lähitulevaisuudessa tiedossa lapsien saamista, ja jaksossa raskaana olevalta Li Anderssonilta kysytään haastattelussa, kuinka hän aikoo yhdistää työn ja perheen lapsen synnyttyä. Naisjohtajat tuovat esille sen, että lähes aina naispoliitikoilta kysytään, kuinka perhe- ja työelämän yhdistäminen tulee onnistumaan. Johtajien mukaan mieskollegojen kohdalla asiaa ei kyseenalaisteta. Jakson lopussa tuodaan esille naishallituksesta muodostettuja haukkumasanoja ja kritiikkiä: huulipunahallitus, tyttöhallitus, sukkahousuhallitus, osaamaton, kokematon. Jakson viimeisen vuorosanan saa Sanna Marin, joka kertoo, että hän pyrkii sivuuttamaan kritiikit ja negatiiviset kommentit ja sulkemalla pois ajatukset siitä, miltä ne hänestä tuntuvat. Marin perustelee asiaa sillä, ettei se ole merkitystä, mitä hänestä sanotaan, vaan se, mitä tehdään.

Toinen jakso on nimeltään Myrskyn silmässä. Jakso alkaa kohtauksella, jossa Sanna Marin herkistyy taustalla soidessa rauhallinen musiikki. Seuraavaksi näkyy lyhyt klippi Ukrainan sodasta. Ministerit kertovat epätodellisuuden tunteesta, kun COVID-19 pandemia alkoi ja kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan. Ministerit muistelevat koronapandemian alkua ja sitä, kuinka paljon pelkoa ja epätoivoa se herätti. Henriksson kertoo hänen jopa pohtineen, selviävätkö hallitus kriisistä. Jaksossa näytetään pätkä uutislähetyksestä, jossa kerrottiin valmisulain käyttöönotosta. Suomen rajat suljettiin ja liikkumista sekä kokoontumista rajoitettiin, ja Suomi otti suuren velan. Marin kertoo, että paine toimia nopeasti oli suuri, ja tarjolla oli vain huonoja vaihtoehtoja, joista tuli pyrkiä valitsemaan vähemmän huono vaihtoehto.

Li Andersson kertoo kohtaamastaan kritiikistä koulujen sulkemisen jälkeen. Pahinta hän kertoo olevansa sen, että koko yhteiskunta hiljeni. Lastensuojeluilmoitukset hävisivät, kun kaikki olivat kotona. Moni opiskeli kotoa käsin, eikä poistunut kotoaan. Jaksossa näkyy pätkä lasten tiedotustilaisuudesta, jossa Andersson muiden pääministeri Sanna Marinin kanssa vastaa lasten kysymyksiin koulujen sulkemisen jälkeen. Kysyttäessä, mitä tehdä, jos tilanne ahdistaa tai pelottaa, Andersson herkistyi. Andersson kertoo tiedotustilaisuuden olleen yhden uransa epämiellyttävimmistä hetkistä. Vihaista palautetta tuli sekä lasten vanhemmilta että opettajilta, ja ne olivat hyvin loukkaavia. Anderssonille muun muassa sanottiin, että hänellä on lasten verta käsissään. Andersson herkistyi, kun kertoi kohtaamastaan palautteesta ja kritiikistä.

Jaksossa kerrotaan, kuinka koronapandemian seurauksena viisikko kokoontui hyvin usein todella pitkiin kokouksiin ja neuvotteluihin, joissa pyrittiin ratkaisemaan yhteiskunnan ongelmia ja haasteita. Kokoukset ja neuvottelut ovat olleet kuormittavia ja poikkeuksellisen pitkiä, ja töitä tehtiin aikaisesta aamusta myöhään yöhön saakka. Andersson tuo esille, kuinka pitkien päivien aikana on ollut huojentavaa, että hallituksen jäsenet ovat nähneet toisensa myös ihmisinä – ei pelkästään ministereinä. Jos jollakin oli huoli, häntä lohdutettiin ja autettiin.

Jakson lopussa käsiteltiin tuntemuksia Venäjän hyökkäyksestä Ukraina. Ministerit kertoivat yön ennen hyökkäystä olleen levoton ja hankala. Vaikka enteitä hyökkäyssodasta oli tiedustelun seurauksena ollut, tilanne tuntui siitä huolimatta epätodelliselta. Viisikko piti hätäkokouksen välittömästi hyökkäyspäivänä. Ministerit kokivat epätoivoa, sillä koronakriisin päälle tuli nyt vielä toinen, vielä pahempi kriisi. Jaksossa tuore äiti Maria Ohisalo kertoo katsovansa tulevaisuutta täysin uudesta näkökulmasta: millaiseen maailmaan vasta syntynyt vauva on tullut, ja millaisen maailman jätämme hänelle? Ohisalo kuvataan halaamassa vauvaansa. Jaksossa näytetään pätkä Ukrainan presidentti Zelenskyin pitämästä puheesta Suomen eduskunnalle, jossa hän kertoi tuoreita kuulumisia Ukrainasta ja siviiliuhreista. Jakson lopussa Marin vieraillee Ukrainassa sota-alueilla ja kirkoissa. Marin tuo esille järkytyksen nähdä fyysisesti joukkohautoja ja muita hirveyksiä, ja kertoo kokevansa myötätuntoa presidentti Zelenskyia kohtaan. Marin herkistyi ilmaistessaan myötätuntonsa. Jakso loppuu siihen, kun Marin kertoo pohtivansa, teemmekö me tarpeeksi Ukrainan puolesta. Marin kertoo, että hänen mielestään emme tee.

Kolmas jakso on nimeltään Katse tulevaisuuteen. Jakso alkaa siitä, kun kaksi lasta kysyvät Anna-Maja Henrikssonilta, mikä on paras piirre toisessa ihmisessä. ”Välittäminen”, vastaa Henriksson. Tämän jälkeen näytetään klippi Venäjän presidentti Putinin tiedotustilaisuudesta, jossa hän kertoo Venäjän hyökänneen Ukraina sekä kohtauksia sotarintamalla laukaistuista tykeistä. Jaksossa näytetään kohtauksia Suomessa käydyistä Nato-keskusteluista sekä sen puolesta että vastaan. Jaksossa ilmenee, kuinka keskustelu Nato-jäsenyydestä oli luksi varsin vastahakoisuutta, mutta hetki hetkeltä mielipiteet muuttuivat yhä Natomyönteisemmiksi. Keskusteluiden jälkeen jaksossa on kohta, jossa Suomen eduskunta äänestää Nato-jäsenyyden puolesta äänin 188–8. Äänestyksen jälkeen näytetään pätkä presidentti Sauli Niinistön ja pääministeri Sanna Marinin tiedotustilaisuudesta, jossa kerrottiin Suomen

liittymisestä Natoon. Suomen liittyessä Natoon raja Venäjän ja Naton kanssa kaksinkertaistui ja merkittävä puolustuspoliittinen aukko Naton turvallisuudessa täyttyi.

Jaksossa tuodaan myös esille arvostus aiempia naispoliitikkoja kohtaan sekä heitä kohtaan, jotka ovat raivanneet tien naisten urakehityksessä. Ministerit ovat kiitollisia siitä, että nykyään on mahdollista tehdä korkean johtotason töitä naisena, ja työn tekeminen onnistuu myös pienten lasten äitinä. Jaksossa näytetään pätkiä Suomen historian merkittävistä naisista, kuten Minna Sillanpäästä, joka oli Suomen ensimmäinen naisministeri vuonna 1926, ja Helvi Sipilästä, joka oli ensimmäinen nainen YK:n apulaissihteerinä vuonna 1972. Lisäksi jaksossa näytetään pätkä Elisabeth Rehnistä, joka oli ensimmäinen nainen puolustusministerinä vuonna 1990 sekä Tarja Halosesta, joka oli Suomen ensimmäinen naispresidentti vuosina 2000–2012. Jakson loppupuolella sivutaan lyhyesti hallituksen sisäisiä ongelmista, kuten siitä, kuinka Keskusta asettui muita hallituspuolueita vastaan. Ministerit kuitenkin painottavat, että vaikka he voivat olla toisilleen tosi vihaisia asioista, eivät he vihoittele toisilleen ihmisinä.

Kolmannessa jaksossa ministereitä kuvataan usein lapsien kanssa ja lapsien seurassa. He pitävät erilaisia tiedotus- ja keskustelutilanteita lapsille ja vastaavat heidän kysymyksiinsä. Ministerit tuovat myös esille omia kokemuksia perheidensä kanssa ja esimerkiksi Henriksen kertoo, ettei poliittisen uran vuoksi ole voinut olla kotona välttämättä niin usein, kun on halunnut. Saarikko kuvataan puhumassa puolisonsa kanssa puhelimesta, jossa hän kyselee, millainen hänen lastensa aamun on ollut. Andersson juoksentelee ja leikkii lapsi sylissä puistossa ja on piknikillä läheistensä kanssa. Saarikko painottaakin, että politiikassa on välillä tärkeää pysähtyä miettimään, millaisen tulevaisuuden he ovat jättämässä lapsille ja nuorille. Ohisalo rohkaisee, että kuka tahansa voi olla osa viisikkoa, ja kaikilla on mahdollisuus käyttää valtaa. Myös Marin rohkaisee nuoria sukupolvia vaikuttamaan ja vaatimaan valta-ase-massa olevilta enemmän lapsia ja nuoria hyödyttäviä tekoja.

Aivan kuten kahdessa aiemmassa jaksossa, myös viimeisessä jaksossa viimeisen puheenvuoron saa Sanna Marin. Hän puhuu muun muassa siitä, kuinka päätöksiä tehdään ja asioihin pyritään vaikuttamaan, jotta se olisi parempi ja valoisampi. Parempaan tulevaisuuteen pyritään, jotta kaikilla mullakin ihmisillä, kuin vain niillä kaikkein läheisimmillä, olisi parempi olla ja kaikki hyvin. Marinin mielestä on merkityksellistä toimia niin, että jättää jälkeensä enemmän hyvää kuin huonoa. Tämän puheenvuoron jälkeen Marin poistuu paikalta, ja sarja

päättyy siihen, kun tiedotustilaisuuden tyhjää mikrofonia kuvataan. Lopussa on kuva viisikon jäsenistä. Saatesanat ennen lopputekstejä ovat:

”Suomessa järjestettiin eduskuntavaalit huhtikuussa 2023. Oikeistopuolueet voittivat vaalit. Vaikka pääministeri Marinin puolue menestyi vaaleissa hyvin, alkoi kokoomus rakentaa Suomeen uutta hallitusta. Viiden valitun aikakausi päättyi.”

5.5 Analyysin eteneminen

Sisällönanalyysi eteni tutkimuksessani varsin yksinkertaisesti Tuomin ja Sarajärven (2018) ohjenuoria noudattaen. Aloitin prosessin katsomalla sarjan useaan kertaan kirjaten samalla ylös havaintoja tutkimusaiheeseen liittyvistä asioista. Ensimmäisellä katselukerralla en vielä kirjannut havaintojani ylös, vaan keskityin lähinnä tutustumaan aineiston sisältöön ja siihen, mitä asioita aineisto käsittelee. Tutustuttuani aineistoon jaoin jaksot eri päiville ja keskityin niihin syvällisemmin. Tein jokaisesta dokumenttisarjan jaksosta yksityiskohtaisia ja kattavia muistiinpanoja asioista, jotka liittyivät edes jollain tavalla tutkimuskysymykseeni, eli siihen, millainen johtajuuskuva dokumenttisarjasta rakentuu. Katsoin jokaisen jakson useamman kerran ja kiinnitin jokaisella katselukerralla huomiota eri asioihin.

Aluksi keskityin siihen, millaisia verbaalisia keinoja sarjassa käytettiin. Kirjoitin ylös sanoja ja lauseita sekä äänenpainoon liittyviä asioita, jotka jotenkin rakensivat johtajuuskuvaan hallituspuolueiden johtajista. Kiinnitin myös huomiota tekstitykseen sekä jaksojen joihinkin kohtauksiin liitettyihin kirjoituksiin.

Katsoessani jaksoja jälleen uudelleen kiinnitin huomiota dokumentin visuaalisiin piirteisiin. Kiinnitin huomiota dokumentissa esiintyvien henkilöiden ulkonäköön ja pukeutumiseen, dokumentin värimaailmaan sekä siihen, missä paikoissa dokumenttia on kuvattu. Tarkastelin myös ihmisten nonverbaalista eli kehollista viestintää sekä kehon liikkeitä, ilmeitä ja eleitä. Yritin lisäksi eritellä, millaisia tunteita dokumentin henkilöt näyttivät ja mitä he mahdollisesti peittelivät.

Lopuksi kiinnitin huomiota sarjan retorisiin keinoihin, asiasisältöön ja siihen, mikä dokumentin tarkoitus on. Erittelin dokumentissa ilmeneviä aihepiirejä ja sitä, millaisia ajatuksia se minussa herättää. Pyrin myös pohtimaan, mikä tarkoitus tietynlaisilla kohtauksilla,

kuvakulmilla tai kuvauspaikoilla esimerkiksi voisi olla. Katselukertojen jälkeen muodostin aineistosta yleiskäsityksen, joka minulle siitä jäi.

Kirjoitettuani ylös kaikki ne dokumenttisarjassa ilmenevät asiat, jotka jotenkin liittyivät johtajuuskuvan rakentumiseen, oli minulla yli kymmenen sivua muistiinpanoja. Tuomi ja Sarajärvi (2018) varoittavatkin sisällönanalyysin riskinä olevan sen, että aineistosta ilmenee liikaa mielenkiintoisia asioita, jolloin tutkimus saattaa paisua liian suureksi ja jäädä pintapuoliseksi. Riskin välttämiseksi onkin olennaista pitää tutkimuskysymys mielessä koko tutkimusprosessin ajan, ja karsia muistiinpanoja siten, että jäljelle jäävät vain ne havainnot, joilla on jotakin relevanssia tutkimuskysymykselle. Tällöin tutkimuksesta tulee tutkimusilmiötä kokonaisvaltaisesti avaava ja käsittelevä, tarkka sekä johdonmukainen kokonaisuus. (Eskola & Suoranta 1998; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tuomin ja Sarajärven (2018) ohjeistuksen mukaan karsin muistiinpanojani jättäen jäljelle vain ne asiat, jotka olivat oman tutkimukseni kannalta olennaisia. Karsimisen jälkeen muistiinpanojani oli reilut seitsemän sivua.

Muistiinpanojen karsimisen jälkeen jäsentelin jäljelle jääneitä havaintoja eri kategorioihin teemoittelua hyödyntäen. Teemoittelun tarkoituksena on nimensä mukaan jakaa valittu aineisto erilaisiin teemoihin tai aihepiireihin niiden sisältöjen perusteella. Teemoittelun avulla aineiston sisältö voidaan nimetä ja jäsentää, mikä mahdollistaa aineiston syvällisen analysoimisen ja tutkimuksen loogisen sekä selkeän etenemisen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

5.6 Tutkijan positio

Tehdessä feminististä tutkimusta, on olennaista selvittää tutkijan positio. Tämä johtuu siitä, että lähtökohtaisesti jokaisella feministitutkijalla voidaan nähdä olevan jonkinlaisia kokemuksia tutkittaviin ilmiöihin liittyen (Viitanen 2018). Tutkimuksellinen kiinnostus johtajuuskuviin, sukupuolen representaatioihin ja erityisesti naissukupuoleen liittyviin problemaattisuuksiin on saanut alkunsa omasta sukupuolestani. Naissukupuolisena olen kokenut eriarvoista kohtelua, vähättelyä ja muita sukupuoleeni liitettäviä ikäviä kokemuksia. Olen myös joutunut todistamaan erilaisia yhteiskunnallisia ja rakenteellisia, miessukupuolelle edunmukaisia ja maskuliinisuutta pönkittäviä epäjohdonmukaisuuksia ja periaatteita. Kokemukseni epäoikeudenmukaisuudesta ja vääryydestä ovat lisänneet bensaa sisäiseen liekkiini, joka lietsoo haluani vaikuttaa ja tavoitettani muuttaa asioita tehden yhteiskunnan epäkohdista näkyviä. Koen tutkimukseni olevan yksi keino edistää tätä tavoitetta.

Koen eriarvoista kohtelua sukupuoleeni liittyen käytännössä joka päivä. Jo se, että opiskelen johtamista ja tavoittelen työurallani johtotason tehtäviä, on osaltaan ristiriidassa sukupuoleleni ominaisten piirteiden ja oletusten kanssa liike-elämän ja johtamismaailman omatessa maskuliinisen ja miessukupuolta suosivan luonteen. Tämän lisäksi rakas kuntosaliharrastukseni tuo esiin naissukupuoleni aseman yhteiskunnassa. Kuntosalilla olen kuullut muun muassa kommentteja siitä, kuinka heiveröisen ulkomuotoni perusteella ei uskoisi, että jaksan nostaa tietyn määrän painoja. Lisäksi minua on varoiteltu siitä, etten saisi käydä kuntosalilla niin usein tai nostaa enää painoja, koska riskinä on, että alan näyttämään maskuliiniselta. Olen myös saanut osakseni epämukavan pitkiä katseita ja saattanut muutamia henkilöitä vastuuseen siitä, että he ovat kuvanneet minua salaa. Kysyttäessä, kokevatko miespuoliset kuntosalilla käyvät ystäväni samaa, ei kukaan voi sanoa kokeneensa. Omakohtainen kokemukseni sukupuoleni aiheuttamasta eriarvoisuuden tunteesta sekä turhautumiseni naissukupuolta alentavaan ja esineellistävään käytökseen vain vahvistavat haluani kantaa korteni kekoon mahdollisten yhteiskunnallisten epäoikeudenmukaisuuksien esille tuomisessa.

5.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tehdessäni tutkimustani olen ottanut huomioon tieteellisen toiminnan eettiset periaatteet. Etsiessäni tutkimusaineistoani en ole joutunut pohtimaan hankalia eettisiä kysymyksiä, sillä kaikki hankkimani aineisto on ollut julkista eikä näin ollen ole sisältänyt arkaluontoista sisältöä. Tämän takia en ole myöskään joutunut hakemaan erillisiä lupia tutkielmani tekemiseen tai aineistomateriaalin käyttöön. Aineiston julkisen luonteen vuoksi en ole joutunut miettimään myöskään aineiston hävittämiseen tai säilyttämiseen liittyviä asioita tai tutkimuskohteen anonymiteettikysymyksiä. (Hakala 2016; Kuula 2006.)

Tästä huolimatta olen tutkimusprosessissani pohtinut muun muassa arvoihin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Käytännössä kaikessa voidaan nähdä olevan jonkinlainen arvolataus – niin myös minun tutkimusaiheessani. Arvolataus ei ole aina helposti havaittavissa, mutta sen olemassaolo on olennaista tunnistaa. (Hakala 2016.) Lisäksi tutkijana minun omat arvoni, mielipiteeni, ja tulkintani vaikuttavat väistämättä enemmän tai vähemmän siihen, millaisia tutkimustuloksia tutkittavasta aiheesta saadaan. Olen kuitenkin pyrkinyt välttämään tarkoitukSELLISTA lukijan mielipiteisiin tai arvoihin vaikuttamista muun muassa noudattamalla akateemisen ja tieteellisen kirjoitustavan periaatteita ja välttämällä omien tuntemuksieni tai

mielipiteiden ilmaisemista tekstissä. Olen myös pyrkinyt tutkielmassani objektiivisuuteen ja läpinäkyvyyteen, mutta luonnollisesti niiden sataprosenttinen toteutuminen on mahdotonta. Jo se, että tutkin naisena naisiin liittyviä representaatioita, tuo tutkimukseeni tietynlaisen puolueellisen aspektin ja arvolatauksen.

Olen vahvistanut tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta hyödyntämällä vain tieteellisiä lähdemateriaaleja viitaten niihin asianmukaisesti ja kunnioittavasti. Lisäksi olen jäsenellyt ja rajannut tutkimukseni selkeästi sekä johdonmukaisesti, ja ilmaissut tutkimusfilosofiset näkemykset ja metodologiset menetelmät yksityiskohtaisesti. Olen myös tuonut esille tutkimuksen eettisiä ongelmia ja tiedostanut niiden problemaattisuuden. Lisäksi tiedostan, ettei tutkimukseni tuloksia voida yleistää puoluejohtajien kokonaisvaltaista johtajuuskuvaa kuvastavaksi representaatioksi, vaan kyseessä on vain tutkimastani dokumentista välittynyt johtajuuskuva. (Kuula 2006; Hakala 2016.)

6 NAISJOHTAJUUDEN REPRESENTAATIOIT VIDEOSUORATOISTOPALVELUSSA

6.1 Sanna Marin: rajoja rikkova voimainen

Tutkimani Viisi Valittua -sarjan ensimmäinen jakso alkaa Sanna Marinin esittelyllä. Marin kuvataan varsin huolitellun näköisenä, hänen meikkinsä ja hiuksensa ovat laitettut ja vaatteet tarkoin valitut. Marinin haastattelut on kuvattu eduskuntatalossa, mutta tämän lisäksi hänet on usein kuvattu lenkkipoluilla ja urheilun parissa. Marinilla on sarjassa muita kollegojaan enemmän ruutuaikaa, ja hänen haastattelunsa kestävät muita pidempään. Marinista oli liitetty sarjaan myös kohtauksia kansainvälisistä haastatteluista ja tilaisuuksista, joissa hän puhui englannin kielellä. Kenenkään muun ministerin kohdalla eri kielistä puhetta ei kuultu.

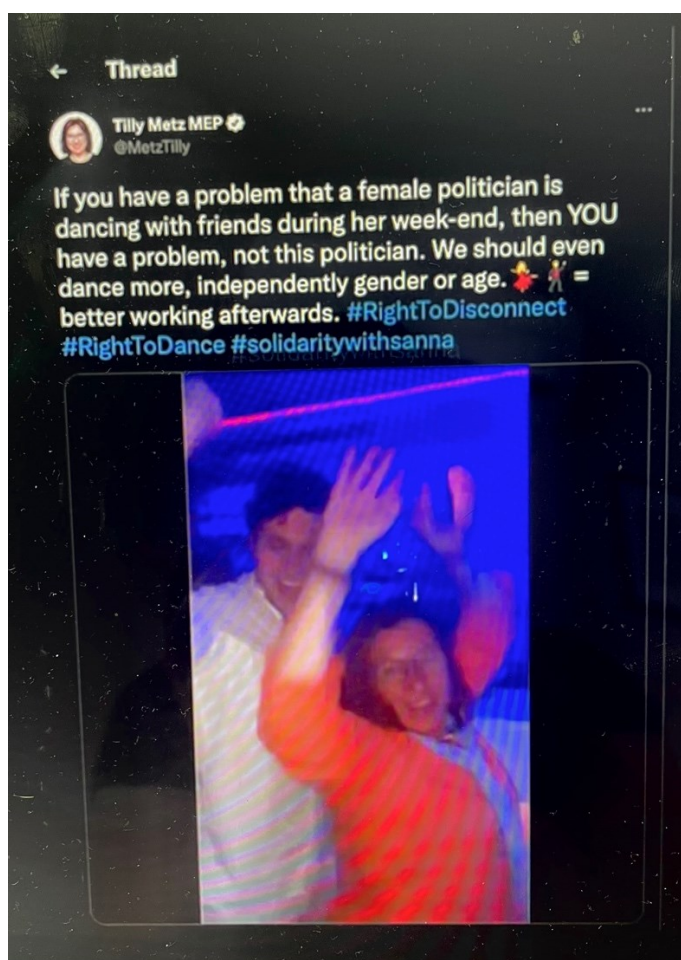
Videosuoratoistopalvelussa Sanna Marinista muodostui rajoja rikkovan voimaisen johtajuuskuva, jossa korostuvat rationaalisuus, korkea itsetunto, itsensä toteuttaminen sekä henkinen ja fyysinen voimakkuus. Marin on kasvanut kahden äidin kanssa ja hän tulee vaatimattomista oloista. Jo lapsesta asti häntä on kasvatettu itseensä ja omiin päätöksiinsä luotavaksi, parhaansa tekeväksi, itsenäiseksi naiseksi.

Aivan dokumentin alusta saakka Marinista välittyy rajoja rikkova asenne, joka käy ilmi useista Marinin verbaalisista valinnoista. Marin mainitseekin olevansa iloinen siitä, että hän voi rikkoa tabuja muun muassa yhdistämällä urakehityksen ja perhe-elämän sujuvasti. Marin on myös hyvin suorapuheisesti ja rehellisesti tuonut ilmi naissukupuoleen liittyviä oletuksia ja kritiikkiä, tuoden esille sen tosiasian, että naispolitiikkoja kritisoidaan politiikkaan liittymättömistä syistä paljon mieskollegoita herkemmin. Marin sanookin dokumentissa:

”Ylipäättänsä jo niin pitkään on ajateltu, että naisen elämä, naisten valinnat, naisten olemus, toiminta ja kaikki on muiden tehtävä arvioida”.

Komentillaan hän haluaa korostaa, ettei kritiikki naispolitiikon olemusta tai ulkonäköä kohtaan tosiasiallisesti ole kritiikkiä politiikkaa, vaan itse naista kohtaan. Marinilla onkin henkilökohtaista kokemusta tällaisesta kritisoinnista, kun hänen pääministerikaudellaan nettiin vuoti videoita, joissa Marin juhlii päihtyneenä, tanssii ja laulaa. Marinin käytöstä on

pidetty 36-vuotiaalle pääministerille sopimattomana käytöksenä, ja kohu sai myös kansainvälistä huomiota. Vaikka videon seurauksena Mariniin kohdistui paljon kritiikkiä, koettiin häntä kohtaan myös myötätuntoa. Kohun seurauksena monet julkaisivatkin videoita omista biletyksistään käyttäen hashtagia #solidaritywithsanna ilmaistakseen myötätuntonsa ja tukensa Marinaa kohtaan, ja peräänkuuluttaen sitä, että myös ministereillä on yksityiselämä ja oikeus juhliä. Marinin visuaalisen olemuksen seurauksena saaman julkisuuden voidaankin nähdä rikkoneen rajoja ja muodostaneen uusia määritteitä sille, millainen käytös, pukeutuminen tai olemus on ministerille suotavaa ja soveliasta. Mediahuomion esille tuominen sarjassa on myös retorinen keino muodostaa tietynlaista mielikuvaa, sillä sen tavoitteena on herättää tietynlaisia tunteita katsojassa – olivat ne sitten negatiivisia tai positiivisia. Sarjassa kohun esille tuominen vaikutti Marinin representaatioon positiivisesti muodostaen mielikuvaa naisjohtajasta, joka kulkee omaa polkuansa ja on häpeilemättä oma itsensä.

Kuva 1: Sosiaalisen median postaus, jossa tuetaan Sanna Marinia hashtagilla #solidaritywithsanna.

Yllä nähtävästä kuvasta voimme havaita, kuinka käyttäjä Tilly Metz MEP on tahtonut osoittaa myötätuntonsa tukensa Sanna Marinille hänen juhlinnastaan levinneen kohun takia. Käyttäjä kirjoittaa (vapaasti suomennettuna), ”Jos sinulle on ongelma se, että poliitikko tanssii viikonloppuna, **sinulla** on ongelma, ei poliitikolla.” Käyttäjä haluaa julkaisullaan tuoda esille, kuinka kohun seurauksena kritiikki on kohdistettu Sanna Mariniin persoonana sekä hänen henkilökohtaisiin piirteisiinsä, eikä se ole oikein. Käytännössä siis kritisoidessa poliitikkoa henkilökohtaisesti, ei poliitikko ole se ongelma, vaan se kuka kokee sen ongelmaksi. Julkaisu on yksi lukuisista Marinille osoitetuista tuen ja myötätunnon merkeistä. Julkaisut ja hashtagin muodostuminen vahvistavat Sanna Marinin representaatiota rajojen rikkojana, joka elää omaa elämäänsä. Marin ei pakota itseään johtajuuden muottiin, vaan hän pakottaa johtajuuden sopimaan Sanna Marinin muottiin.

Voimaisen naisjohtajuuskuva Marinille muodostuu niin hänen fyysisestä kuin psyykkisestäkin voimakkuudesta. Tätä vahvistetaan dokumentissa retorisin keinoin muun muassa kuvaamalla Marin jokaisessa jaksossa jonkin liikuntamuodon parissa. Välillä hän juoksee pururadoilla ja välillä vetää leukoja tangolla, kuten alla olevasta kuvasta ilmenee. Marin myös istuu ja seisoo hyvin ryhdikkäästi, hartiat takana ja selkä suorassa. Dokumenttia katsoessa syntyy mielikuva siitä, että liikunta ja hyvinvointi on varmaankin tärkeä osa Marinin elämää. Tätä samaa mielikuvaa tukee myös Marinin atleettinen ruumiinrakenne ja visuaalinen olemus, jonka voi huomata useassa kohdassa dokumentin jaksoissa.

Kuva 2: Sanna Marin urheilemassa.

Marinista muodostunutta voimanasen mielikuvaa vahvistavat myös dokumentissa esiin tulleet Marinin psyykkiset ominaisuudet. Marin muun muassa kertoo hänellä olevan kyky irrottaa omat tunteensa käsillä olevista tilanteista, jolloin hän ei tunne asioita kenties yhtä vahvasti kuin muut. Marin itse vertaa kykyään myrskyyn: kun myrsky jyllää, se voi olla todella raju, mutta myrskyn keskellä on rauhallista. Marinin johtama naishallitus toimi koronakriisin ja Ukrainan sodan alkamisen aikana, jolloin ajat ovat olleet vaikeita ja uutiset murheellisia, eivätkä monet varmasti kykene samanlaiseen tunteiden erotteluun kuin Marin. Tämä vahvistaa mielikuvaa Marinista voimanasena. Marin kertoo myös dokumentissa, etteivät hänestä puhutut vihapuheet juuri vaikuta häneen. Marin allekirjoittaa vihapuheen olevan usein varsin seksualisoitua, ja sitä ilmenee niin tosielämässä, mediassa kuin netissäkin, mutta hän ei koe vihapuheen vaikuttavan hänen tekemiinsä päätöksiin. Marin ilmaisee kuitenkin huolensa kaikista muista, jotka kokevat vihapuhetta, ja korostaakin, ettei epäsovelias käytöstä saisi suvaita. Puheillaan Marin luo mielikuvaa itsevarmasta ja itseään rakastavasta, heikomista huolehtivasta ja naisten puolia pitävästä naisjohtajasta – voimanasesta.

Sanna Marinin rajoja rikkova voimainen -naisjohtajuuskuva korostuu yhä entisestään kiinnitettäessä huomiota siihen, millaista ulkomaalaista mediahuomiota hän on saanut. Marin on osallistunut moniin haastatteluihin ja hänestä on kirjoitettu useita artikkeleita ulkomaalaisessa mediassa. Dokumentissa näytetään pätkä ulkomaalaisesta lehdistötilaisuudesta, jossa Marin tapasi Uuden-Seelannin silloisen pääministerin Jacinda Ardernin. Tilaisuudessa eräs toimittaja kysyy pääministereiltä:

”Monet ihmiset ovat pohtineet, tapaatteko vain siksi, että olette samanikäisiä ja teillä on paljon muitakin yhteistä, kuten milloin lähditte politiikkaan?”

Ardern pohtii kysymyksen jälkeen ääneen, lieneekö Barack Obama tai John Key koskaan kohdannut vastaavanlaista kysymystä, ja korostaa, että naisten välinen tapaaminen ei liity mitenkään heidän sukupuoleensa. Marin jatkaa Ardernin kommenttia tokaisten, että he tapavat, koska he ovat pääministereitä. Haastattelijan kysymys vahvistaa sukupuoli- ja johtajuusstereotyyppien edelleen vallitsevan maailmassa luoden naisjohtajuudesta jotenkin erityistä, erikoista ja erilaista mielikuvaa, joka poikkeaa siitä, millaisena johtajuus nähdään silloin, kun sitä harjoittaa mies. Tämän takia Marin nähdään rajojen rikkojana – poikkeuksena valtavirrasta, jolla on ollut voimaa kivuta nykyiseen asemaansa.

6.2 Maria Ohisalo: hiljainen mutta sisukas tasa-arvon puolustaja

Maria Ohisalo esitettiin tutkimusaineistossa toisena. Hänen kerrottiin olevan äitiyslomalla osan hallituskaudesta. Dokumenttisarjan ensimmäisessä jaksossa Ohisalo on raskaana, mutta toisessa ja kolmannessa jaksossa häntä kuvataan työntämässä rattaita, viikkaamassa lastenvaatteita ja halailemassa vasta syntynyttä vauvaansa. Ohisalolla on sarjassa selkeästi muita vähemmän ruutuaikaa. Hänen puheenvuoronsa ovat vaitonaisia ja muiden puheita lyhempiä. Ohisalon ulkomuoto on varsin huoliteltu ja kasvot meikatut, hänen vaatteensa ovat siistit ja hiuksensa laitettut. Ohisalon vähäisen ruutuajan vuoksi hänestä tehty analyysi jää muita viisikon jäseniä lyhyemmäksi.

Maria Ohisalosta muodostui tasa-arvon puolella oleva, hiljainen mutta sisukas naisjohtajuuskuva, joka arvostaa rauhaa, yksilöllisyyttä ja paremman tulevaisuuden luomista. Ohisalo on kasvanut yhdessä yksinhuoltajaäitinsä kanssa, eikä hänen vanhemmillaan ole akateemista taustaa. Ohisalo itse on kuitenkin yhteiskuntatieteiden tohtori.

Kuva 3: Maria Ohisalo yhteiskuntatieteiden tohtorin tutkinto kädessään.

Vaativammista kasvatusolosuhteista yhteiskuntatieteiden tohtoriksi kivunnut Ohisalo onkin konkreettinen esimerkki siitä, etteivät taustat tai kasvatus automaattisesti määritä sitä,

millainen on, vaan jokainen voi omalla työllään saavuttaa sen, mitä haluaa. Ohisalo on rikkonut lasikattoja ja murtanut stereotyyppisiä käsityksiä siitä, kuinka lähtökohtaisesti miehet ovat naisia korkeammin koulutettuja. Hän on kouluttautunut yhteiskunnalliselle alalle – vastoin naissukupuolelle tyypillisiä valintoja kuten terveyden- tai hyvinvoinnin aloja. Ohisalo ei ole tyytynyt ”perustason” työtehtäviin, vaan kouluttautunut korkealle ja mahdollistanut itselleen uran korkeilla johtotasoilla. Tämä lisäsi mielikuvaa Ohisalon sisukkuudesta.

Hiljaista naisjohtajuuskuvaa Ohisalossa korostaa hänen rauhallinen ja vaitonainen olemuksensa. Hänen verbaaliset valintansa vaikuttavat harkituilta ja tarkoin valituilta. Ohisalolla on ministereistä vähiten ruutuaikaa koko dokumentissa, ja hänen roolinsa siinä jäi hieman muilta varjoon. Lisäksi hänen äänenpainonsa on useita kollegojaan hiljaisempi ja rauhallisempi. Myös Ohisalon visuaalinen olemus osaltaan vaikutti hiljaisen naisjohtajuuskuvan muodostumiseen. Ohisalon ilmeet ja eleet ovat varsin hillittyjä, ja hänen liikkeensä ovat rauhallisia. Ohisalon pukeutuminen on varsin pelkistettyä ja arkista, mutta siistiä, ja hänet on kuvattu hyvinkin rauhallisissa paikoissa, kuten tyhjissä kokoushuoneissa tai seesteisessä luonnossa.

Hiljaisesta olemuksestaan huolimatta Ohisalo puolustaa demokratiaa äänekkäästi. Ohisalo kommentoi poliitikon työhön olevan sisäänkirjoitettua se, että työhön kohdistuu kritiikkiä. Aina kritiikki ei kuitenkaan kohdistu asioihin ja politiikkaan, vaan ihmisiin ja heidän olemuksiinsa, kuten ikään, sukupuoleen tai asuinpaikkaan – Ohisalon mukaan ajatellaan, että tietyn tyyppinen ihminen ei ymmärrä tiettyjä asioita. Ohisalo onkin kommentoinut:

”Pahimmillaan pidän demokratian uhkana sitä, että tiettyjä ihmisiä yritetään vaikka hiljentää yhteiskunnassa.”

Ohisalo myös kertoo joutuneensa käräjäoikeuteen saakka, koska hänen henkeään on uhattu. Ohisalon puheet luovat hänestä mielikuvaa oikeusjärjestelmään ja demokratiaan luottavana, kaikkien tasa-arvoa ajavana naisjohtajana. Mielikuva korostuu Ohisalon listatessa, mitä kaikkea naishallitus on saanut toiminnallaan aikaan: hallitus sai nostettua pakolaiskiintiön määrää, selvisi koronakriisistä ja vei koulutusjärjestelmää eteenpäin siten, että korkeakouluista valmistuu yhä enemmän naisia. Lisäksi hallitus on saanut paljon positiivista huomiota kansainvälisesti.

Kuva 4: Maria Ohisalo kertomassa iloisena pakolaiskiintiön nousemisesta.

Ohisalon tyytyväisyys ja ylpeys tehdystä työstä välittyy hänen kertoessa hallituksen aikaisia saavutuksia. Tämä korostuu etenkin puhuttaessa pakolaiskiintiön kasvusta. Ohisalo on kuvattu kertomassa pakolaiskiintiön kasvusta innokkaasti, ja ennen puhettaan hän kävelee apulodien saattelemana huoneen poikki kollegoidensa keskelle. Tämän voidaan nähdä olevan retorinen keino vahvistaa katsojassa mielikuvaa Maria Ohisalosta tasa-arvoa ajavana naisjohtajana. Yllä olevassa kuvassa näkyvä hymy hänen kasvoillaan kerrottaessa pakolaiskiintiöiden nousseen, vakuuttaa katsojat siitä, että tasa-arvon edistäminen todella on Ohisalolle tärkeää ja hän on vilpittömästi onnellinen saavuttaessaan tavoitteitaan kohti tasa-arvoisempaa Suomea.

Tasa-arvon edistäminen välittyy myös Ohisalon puhuessa Viidestä valitusta, eli Marinin hallituksen puheenjohtajista. Ohisalo toivoo, että he inspiroivat maailmanlaajuisesti, mutta korostaa, että demokratia tai tasa-arvo ei ole vielä valmis: vaikka Suomen hallituksen johdossa onkin viisi naista, heistä kaikki ovat valkoisia, korkeasti koulutettuja ja hyvin toimeen tulevia naisia. Puheellaan Ohisalo pyrkii vaikuttamaan katsojiin ja heidän mielipiteisiinsä, ja rohkaisemaan osallistumaan yhteiskunnallisiin keskusteluihin ja muutoksen tekemiseen. Ohisalosta välittyykin mielikuva ihmisenä, jolle tasa-arvon ja demokratian edistäminen on sydämen asia ja elämän työ – ei pelkästään keino tienata elanto.

6.3 Annika Saarikko: voimakas äitihahmo

Annika Saarikko esitellään viisikon jäsenistä kolmantena. Hänen puheensa on selkää ja kuuluvaa, eikä hän pelkää sanoa mitä ajattelee. Saarikolla on meikatut kasvot, ja hänellä on aina huulipunaa. Hänen hiuksensa on laitettut ja vaatteensa varsin siistit. Eduskuntatalon lisäksi Saarikko on kuvattu maalla potkuroimassa, kantamassa polttopuita ja siivoamassa lastensa leluja. Saarikko puhuu viisikosta eniten omista lapsistaan ja kertoo monista sarjassa käsiteltävistä asioista lapsiensa kautta.

Annika Saarikon naisjohtajuuskuvassa korostuvat voimakkuus niin persoonana, omana itsenä kuin kasvattajanakin sekä vahva äidillisen roolin omaksuminen sekä arjessa että työelämässä. Mielikuva Saarikosta voimakkaana äitihahmona tuli ilmi varsin nopeasti. Jo dokumentin alkuvaiheilla Saarikko tuo ilmi sen, että hän on mukana politiikassa lasten ja nuorten takia, ja hän haluaakin politiikallaan luoda parempaa tulevaisuutta lapsille.

Saarikon voimakkuus käy ilmi useissa dokumentin kohtauksissa. Hän kertoo olevansa avioeroperheestä ja kokeneensa sen vuoksi erilaisuudentunnetta sekä kärsineensä itsetunto-ongelmista varsin pitkään. Saarikko kertoo, että sopeutuminen tai oman paikan löytäminen yhteiskunnassa ei ole aina ollut hänelle helppoa. Varsin tomeralla äänenpainolla Saarikko kuitenkin toteaa, ettei itsetunto-ongelmiin ole muuta ratkaisua, kuin se, että on oma itsensä ja sellainen kuin on. Tällöin jaksaa niin arki- kuin työelämässä. Hänen sanavalintansa ovat varsin voimakkaita, eivätkä ne jätä tulkinnan varaa. Saarikon suora verbaliikka maalaa hänestä itsevarman naisjohtajan mielikuvaa, joka hyväksyy itsensä sellaisena kuin on – mitään muuttamatta.

Saarikko myös kertoo, että kun hän tarvitsee kohennusta itsetuntoonsa, hän lisää huulipunaa kohentaakseen visuaalista olemustaan. Huulipuna tuo Saarikolle itsevarmuutta ja sellaisen olon, että hän pystyy mihin tahansa. Saarikon olemus onkin hyvin ryhdikäs ja virkeä.

Kuva 5: Annika Saarikko lisäämässä huulipunaa.

Huulipunan lisääminen, eli meikkaaminen, on yleisesti hyvinkin feminiiniseksi mielletty käytäntö. Se, että Saarikko kertoo sen olevan yksi keino kohentaa itsetuntoaan, vakuuttaa hänen olevan tyytyväinen itseensä ja naiseuteensa. Hän kertoo myös tekevänsä aktiivista työtä mielensä kanssa, jotta politiikka ja maailman uutiset eivät haavoita häntä pysyvästi. Saarikko korostaakin, että poliitikolla pitää olla panssari ja tietyt rajat, joita noudattaa. Hän itse on muun muassa suojellut ja säästänyt itseään Ukrainan sotaan liittyvien uutisten seuraamiselta, jotta hän pysyisi työkykyisenä. Hän on myös antanut itsellensä luvan olla ymmärtämättä sotaa, jota hän luonnehtii mielipuoliseksi. Saarikon mukaan mielipuolisia asioita ei tarvitsekaan ymmärtää. Saarikon asenne ja tieto omista rajoistaan luo voimakkaan naisjohtajan mielikuvaa. Se, kuinka suoraan ja avoimesti hän puhuu oman työkykynsä ylläpitämisestä ja epävarmuuksiensa kohtaamisesta, saa katsojassa aikaan ihailua ja sympatiaa.

Äitihahmo naisjohtajuuskuva rakentuu Saarikosta dokumentissa selkeästi. Jo se, että hän kertoo ryhtyneensä poliitikoksi lasten takia, hohkaa äidillistä energiaa. Saarikon ääni on hyvin äidillinen ja tulee mielikuvaa siitä, kuinka hän puhuu kuin lapselle dokumentissa. Ääni on kuuluva, artikulointi selkeää ja sanat sekä lauseet helppoja ymmärtää. Tämän lisäksi Saarikko puhuu dokumentissa paljon lapsistaan ja kertoo käsitelleensä monia politiikan asioita lastensa kautta. Esimerkiksi Ukrainan sotaan liittyen vaikeimmat keskustelut on Saarikon mukaan käyty kotona. Saarikko kertoo, kuinka hänen lapsensa ovat leikkineet vaahtomuovimiekoilla sotaleikkejä, joissa toinen on Putin ja toinen Zelenskyi. Saarikko ei ole

keskeyttänyt leikkejä, koska hän on ymmärtänyt sen olevan lasten tapa käsitellä asia. Saarikko kertoo myös Nato-aiheiden olleen tapetilla kotona. Hän mainitseekin kaikkein vaikuttaneimman Nato-keskustelun olleen hänen ja hänen lapsensa välillä. Saarikon ensimmäisellä luokalla ollut poika on kysynyt Saarikolta, eikö Suomenkin kannattaisi liittyä Natoon, jotta olisi joitain, jotka tulisivat auttamaan, jos sota syttyisi. Saarikosta välittyi asiaa selittäessä varsin lapsensa mielipidettä arvostava ja hänestä ylpeä oleva mielikuva, jotka edelleen vahvistavat Saarikon äitihahmo-naisjohtajuuskuvaa.

Kuva 6: Annika Saarikko siivoamassa lastensa leluja.

Retorisin keinoin äidillistä mielikuvaa muodostetaan muun muassa kuvaamalla Saarikko usein kodinomaisissa tunnelmissa, kuten kantamassa polttopuita maaseudun kodissaan tai siivoamassa lastensa leluja, kuten yllä olevassa kuvassa ilmenee. Lisäksi dokumentissa näytetään yhteiskuvia Saarikosta lastensa kanssa. Saarikon äitihahmo-naisjohtajuuskuvaa tukee myös Li Anderssonin kertomus Saarikosta eräässä kokouksessa. Andersson kertoo hallituksen kokoontuneen pitkään kokoukseen, joka venyi myöhälle yöhön asti. Andersson odotti kokouksen aikaan lasta, ja pohti mielessään, aiheuttaakohan hän pahaa lapselleen valvoessaan myöhään, ja että onhan lapsella kaikki hyvin. Saarikko oli huomannut Anderssonin huolestuneisuuden ja sanonut hänelle:

”Tiedän, mitä ajattelet – näen sen sinusta. Vauvalla on kaikki hyvin.”

Saarikon kommentista välittyy äidillinen huolenpito ja välittäminen. Saarikko on ymmärtänyt tilanteen ilman, että Anderssonin on tarvinnut kertoa asiasta hänelle. Toisista huolehtiminen ja empatia muita kohtaan viestii paitsi äidillisyydestä, myös voimakkuudesta. Kiinnostus ympärillä olevista ja heidän hyvinvoinnistaan, ja toisten auttaminen luo mielikuvaa henkilöstä, joka ei jätä ketään pulaan tai yksin omien ajatustensa kanssa.

Saarikko kertoo useisiin dokumentissa käsiteltäviin aiheisiin esimerkkejään hänen lapsiinsa ja perheeseensä liittyen. Poliittisesta statuksesta huolimatta hän ei koskaan lakkaa olemasta äiti tai yritä peitellä sitä. Pikemminkin päinvastoin: Saarikon äitiys on mukana kaikessa hänen tekemisessään - niin arjessa kuin politiikassa - eikä se missään tilanteessa erkane tai poistu hänestä. Ylpeys äiteydestä ja omasta itsestä vahvistaa mielikuvaa voimakkaasta äiti-hahmosta, joka paitsi arvostaa itseä, myös muita.

6.4 Li Andersson: herkkä ja lapsiläheinen oma itsensä

Toiseksi viimeisenä esittelyvuorossa on Li Andersson. Hän on ainoa, jota dokumentissa kuvataan myös ilman meikkiä, tai sellaisissa meikeissä, jotka näyttävät, ettei meikkiä olisi. Li Andersson näyttää kollegoitaan arkisemmalta ja rennommalta, vaikka hänenkin ulkomuotonsa on varsin huoliteltu. Eduskuntatalon lisäksi Andersson kuvataan hyvin usein lapsien seurassa – sekä hänen omiensa että muidenkin lapsien. Andersson näyttää kollegoistaan eniten tunteita, olivat ne sitten iloisia tai surullisia.

Li Anderssonin naisjohtajuuskuvassa korostuvat herkkyyys ja lasten oikeudet. Andersson on kasvanut perheessä, jossa vanhemmat asuvat erillään. Hän on vuoroasunut viikoittain äitinsä ja viikoittain isänsä luona, ja hänen politiikassaan korostuvat lapsilähtöinen tekeminen ja tasa-arvon edistäminen.

Anderssonin omanlainen, herkkä persoona välittyy dokumentissa useissa kohdissa. Andersson ei peitellyt tunteitaan, vaan ilmaisi itseään ja tunteitaan juuri kuten ne eri tilanteissa koki. Hänen visuaalinen olemuksensa oli varsin aito, pelkistetty ja rento. Andersson kertookin kokevansa, että hän pystyy olemaan juuri sellainen kuin on, eikä hän koe saavansa asiasta niin paljoa kritiikkiä kuin muut kollegansa. Andersson nostaakin esille Sanna Marinin, johon

hänen mukaansa kohdistuu aivan erityinen kritiikki ja kontrolli niin ulkonäköä, olemusta kuin yksityiselämääkin kohtaan. Marinista on uutisoitu ja kirjoitettu hyvinkin herkällä kädellä, kun taas Anderson on kertomansa mukaan saanut olla ”homssuisen” näköinen, eikä se ole kiinnostanut juuri ketään. Andersson arvostaa sitä, että saa olla oma itsensä, mutta toivoo että niin saisivat kaikki muutkin. Hän kiteyttääkin mielipiteensä sanomalla:

”Jokaisella meistä on yksityiselämä eikä kukaan muu saa sanoa miten toinen elää.”

Mitä Anderssonin herkkyyteen tulee, välittyi se erityisen selkeästi puhuttaessa lapsiin liittyvistä asioista. Herkkyyden esiin tuominen useissa sarjan jaksoissa ja kohtaauksissa on yksi selkeimmistä sarjassa ilmenneistä retorisisista keinoista muodostaa tietynlaista naisjohtajuuskuvaa. Herkkyyks ilmenee esimerkiksi koronakriisin aikaisessa tiedotustilaisuudessa, jossa Andersson kertoi peruskoulujen sulkemisesta. Hän herkistyi puheessaan. Herkistyminen luo mielikuvaa ihmisestä, joka tuntee empatiaa lapsia kohtaan ja kokee syyllisyyttä koulujen sulkemisesta tiedostaessaan, millaisia seurauksia sillä voi olla.

Kuva 7: Li Andersson herkistyy tiedotustilaisuudessa, jossa kerrotaan koulujen sulkemisesta.

Yläpuolella olevasta kuvastakin nähtävä herkistyminen luo tunteen siitä, että Anderssonia todella harmittaa, että kyseiseen ratkaisuun on päädytty ja hän joutuu kertomaan sen lapsille ja lasten vanhemmille. Andersson onkin kertonut saaneensa vakavia uhkauksia ja kritiikkiä

tiedotustilaisuuden jälkeen, ja hänelle on sanottu muun muassa, että hänellä on lasten verta käsissään, kun koulut menevät kiinni. Andersson on myös saanut jopa tappouhkauksia, kun on puoltanut lasten rokottamista. Anderssonin puhuessa näistä asioista hän kyynelehti. Myötätunto lapsia kohtaan ja vilpityn halu auttaa lapsia ja nuoria välittyy Anderssonin puheista ja käytöksestä koko dokumentin ajan, ja mielikuva herkästä lasten puolestapuhujasta vahvistuu jakso jaksolta.

Andersonin herkkyyks ja lapsiläheisyys välittyy myös siitä, millaisissa paikoissa Anderssonia kuvataan. Dokumentissa on pätkiä, joissa Andersson pitää opetusvideoita lapsille, vierailee kouluissa ja vastailee lasten kysymyksiin. Dokumentissa on myös kohtaus Anderssonista pitämässä picnicia läheisten ystäviensä ja perheensä kanssa, josta on myös kuva alla.

Kuva 8: Li Andersson picnicillä lapsi sylissään.

Kohtauksessa Andersson tuo esille sen, kuinka paljon hän arvostaa lähipiiriään ja sitä, että he näkevät Anderssonissa muutakin kuin poliitikon ja rakastavat häntä poliittisesta asemastaan huolimatta. Andersson myös nauraa ja leikkii lastensa kanssa, ja pitää heitä sylissään picnicillä. Kohtaus vahvistaa Andersonista muodostunutta mielikuvaa herkkänä naisjohtajana, jolle lapset ja läheiset ovat kaikki kaikessa, ja joka arvostaa lähipiiriään sekä heidän kanssaan vietettyjä yhteisiä hetkiä. Mielikuvaa vahvistaa myös se, että Anderssonin kasvoilta paistaa aito onnellisuus hänen leikkiessään lastensa kanssa ja pitäessään heitä sylissään.

6.5 Anna-Maja Henriksson: nöyrä ja kokenut uranainen

Viidentenä viisikon jäsenistä esitellään Anna-Maja Henriksson. Henrikssonin olemus on varsin vakaa ja vankka, ja hänestä ei välity tunteellisuus yhtä selkeästi, kuin kollegoistaan. Henrikssonin puheista välittyy vankka kokemus politiikasta, ja hänen puheensa on hyvin selkeää ja asiantuntevaa. Henriksson kuvataan eduskuntatalon lisäksi metsässä ja mökinomaisessa huoneessa. Hänen ulkomuotonsa on kollegoidensa tavoin huoliteltu ja siisti.

Anna-Maja Henrikssonista muodostui varsin elämää nähnyt ja uraansa priorisoiva naisjohtajuuskuva. Henrikssonin isä on kaatunut sotarintamalla ja hänen äitinsä kasvatti Henrikssonin yksin. Henrikssonille kerrottiin jo nuorena, ettei ylimäärästä rahaa ole, eikä hän tämän vuoksi koskaan ole havitellut markkinoiden hienoimpia tuotteita. Nöyrä ja ymmärtäväinen asenne elämän realiteetteja kohtaan jo nuorella iällä luo Henrikssonista varsin viisasta ja ymmärtäväistä mielikuvaa, joka osaa laittaa asiat tärkeysjärjestykseen.

Henriksson kertoo hänellä olevan ”vahva sosiaalinen omatunto” politiikassa mukana, tarkoittaen suhtautumista eriarvoisuuden kasvuun vakavasti. Vahvan sosiaalisen omatunnon vuoksi Henriksson onkin suhtautunut ihmetellen kysymykseen siitä, kuinka Henrikssonin kotona pärjätään, kun hän itse on politiikassa. Henriksson tuumaa perheen pärjäävän hyvin ja painottaa, että samaa kysymystä kysytään hyvin harvoin miehiltä. Tasa-arvokysymysten esiin tuominen ja omien kokemusten kertominen viestii siitä, että Henriksson todella haluaa muuttaa asioita. Vahva sosiaalinen omatunto luo mielikuvaa naisjohtajasta, joka tietää tavoitteensa ja päämääränsä, ja jolla on päämäärä urallaan.

Ikäero Henrikssonin ja muiden hallituspuolueiden puheenjohtajien välillä on suhteellisen suuri. Henriksson kertookin dokumentissaan jakaneensa kokemuksiaan, ikänsä tuomaa viisautta ja muun muassa tarinoita sotarintamalta kollegoilleen. Hän on myös kehottanut puheenjohtajia pitämään päänsä kylmänä ja mielen selkeänä ja kannustanut, että jos suomalaiset ovat selvinneet sodista, he selviävät kyllä nyt kaikesta siitä, mitä hallituskausi tuo tullessaan. Henrikssonista välittyy nöyrä, rationaalinen sekä elämää nähnyt ja kokenut naisjohtajakuva, jolla on elämän realiteetit kunnossa. Mielikuvaa vahvistaa myös se, että Henriksson kertoo tuntevansa nöyryyttä ja suurta arvostusta edeltäjiänsä ja niitä uranuurtajanaisia kohtaan, jotka ovat mahdollistaneet hänelle uran politiikassa. Nöyryydestä ja kokemuksesta viestii myös Henrikssonin suhtautuminen epäonnistumisiin:

”Epäonnistumisista on mentävä eteenpäin ja yritettävä uudelleen.”

Henrikssonin verbaalisista valinnoista välittyy elämäkokemus ja sivistys. Kommentti luo mielikuvaa siitä, että Henriksson ymmärtää epäonnistumisien olevan välttämätön osa elämää. Hän myös ymmärtää niiden olevan hidasteita, ei esteitä. Henriksson painottaa uudelleen yrittämisen merkitystä ja sitä, kuinka jatkuva yrittäminen kyllä vielä joskus palkitaan. Hänen puheistaan välittyy vahva kokemuksen tunne, mikä tekee hänen puheistaan yhä vakuuttavampia ja uskottavampia.

Henrikssonin kokeneen uranaisen representaatiota tukevat sarjan retoriset keinot, sillä häntä kuvataan varsin virallisissa paikoissa. Monet kuvauskohteet näyttävät toimistoilta tai virastoilta, ja taustan peittää suuret kirjahyllyt:

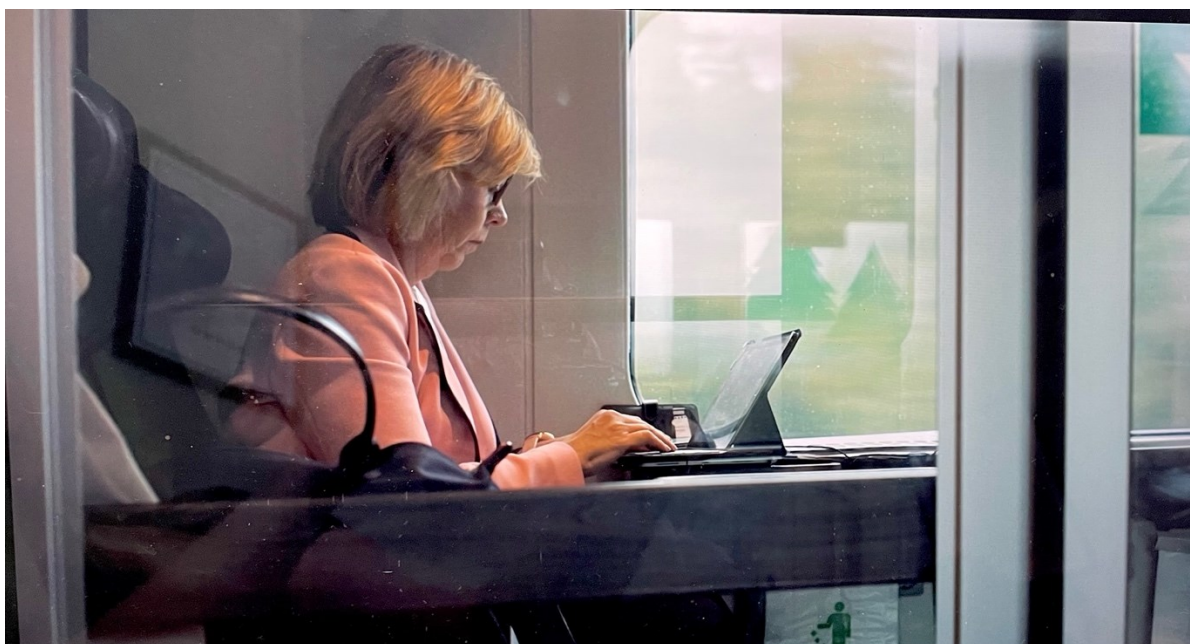

Kuva 9: Anna-Maja Henriksson kuvattuna virastomaisessa ympäristössä.

Henrikssonin kuvaaminen virastomaisissa tiloissa luo hänestä uraorientoitunutta ja virallista mielikuvaa. Muita Viisikon jäseniä kuvattiin usein esimerkiksi luonnossa tai kotona, mutta Henrikssonia harvemmin. Dokumenttisarjassa oli toki muutamia kohtauksia, joissa Henriksson kuvattiin kotonansa tai metsässä, mutta kohtaukset olivat lyhyitä ja vähäisiä. Kollego- jaan useammin hänet kuvattiin virastotiloissa tai toimistoissa.

Tätä vahvistavat myös Henrikssonin puheet siitä, kuinka hän on joutunut luopumaan paljosta uransa tähden. Henrikssonilla on kaksi jo aikuista tytärtä, ja hän kertoo joutuneensa olemaan paljon poissa kotoa tyärten ollessa pieniä. Henriksson kuvataankin dokumentissa poistumassa matkalaukkujensa kanssa kotoaan, ja häntä saattamassa ovat hänen miehensä ja koiransa. Henrikssonista muodostuukin mielikuva ihmisenä, joka on asettanut uransa ja urakehityksensä perhe-elämän ja kotona olemisen edelle. Hän ei ole varsinaisesti luopunut kummastakaan – urakehityksestä tai perheen perustamisesta – mutta kuitenkin hieman tinkinyt toisesta saavuttaakseen toisen. Henrikssonista välittyikin omat prioriteettinsa tunteva ja niiden mukaan elävä, kokeneen uranaisen naisjohtajuuskuva.

Kokeneen uranaisen naisjohtajuuskuva korostaa myös Henrikssonin taipumus tehdä liikaa töitä. Hän kertoo dokumentissa ihmetelleensä monta kertaa, miksi hän tekee niin pitkiä työpäiviä ja niin paljon töitä. Hän myös pohtii, kauanko hän tätä menoa enää jaksaa tai on työkykyinen.

Kuva 10: Anna-Maja Henriksson tekemässä töitä junassa.

Henriksson kertoo usein tehneensä töitä aamun tunteilta iltaan asti aivan uupumiseen saakka, ja kokeneensa jatkuvaa väsymystä. Poliitikkona työt eivät rajoitu vain toimistotyöaikoihin tai virastolle, vaan töitä tehdään kaikkialla - myös vapaa-ajalla, matkoilla ja kotona. Henriksson mainitseekin joutuneensa äkillisesti sairaalahoitoon liiallisen työn tekemisen

takia. Henriksson kertoo sairaalaan joutumisen toimineen muistutuksena hänelle huolehtia itsestään. Työn asettaminen terveyden edelle, terveyden pettäminen ja siitä oppiminen vahvistavat mielikuvaa kokeneesta uranisesta. Kokemus liian työn tekemisen aiheuttamista terveysriskeistä muodostaa käsitystä Henrikssonin elämäkokemuksista ja uransa eteen tehdyistä uhrauksista, joiden ansiosta hän on nykyisessä tilanteessaan.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseni tulokset heijastavat aiempia tutkimuksia naisjohtajuudesta, mutta tuovat esiin myös eroavaisuuksia aiempiin havaintoihin. Tämä tutkimus osoittaa, että feminiiniset piirteet voivat vahvistaa naisjohtajan vakuuttavuutta ja uskottavuutta, kun aiemmin ne on nähty rasitteena tai heikkoutena johtajuudessa. Selkein esimerkki, jossa feminiininen piirre on vahvistanut johtajuutta, on Anderssonin herkkyyys. Tunteiden näyttäminen lisää Anderssonin vakuuttavuutta poliitikkona ja uskottavuutta siitä, että hän tekee politiikkaa paremman tulevaisuuden toivossa. Herkistymisen seurauksena dokumenttisarjan katsojana vaikutuin siitä, että asia, josta Andersson puhuu ja aatteet, joita hän ajaa, ovat hänelle todella sydämen asia, eivätkä vain keino provosoida kansalaisia ja tehdä hyvää tiliä näkyvänä poliitikkona.

Toinen feminiininen piirre, joka tutkimukseni tulosten perusteella voidaan nähdä johtajuuden kannalta edistyksekköisenä, on äitiys. Vaikka Engelberg (2018) onkin osoittanut, että siinä, missä naissukupuolen toissijaisesta luonteesta huolimatta äitejä ja äiteyttä ihaillaan, on naisjohtajien äitiydestä kuitenkin seurannut aiempien tutkimusten perusteella kritiikkiä. Kritiikki on kohdistunut lähinnä perhe- ja työelämän yhdistämiseen. Annika Saarikko on kuitenkin osoittanut, ettei äitiys automaattisesti ole johtajuutta heikentävä tekijä tai rasite johtajuudessa. Sen sijaan hänen äidillinen energiansa, huolenpitonsa ja halu tehdä lapsilähtöistä politiikkaa vakuuttaa katsojat siitä, että Saarikko omaa ymmärrystä lapsia ja nuoria kohtaan paitsi poliitikkona, myös äitinä. Tämä edesauttaa Saarikon johtajuuskuvan vahvistumista, sillä äidillinen ymmärrys ja kokemus lisäävät uskottavuutta sille, että Saarikko todella on mukana politiikassa lasten takia ja haluaa vilpittömästi edistää lasten tulevaisuutta.

7 POHDINTA

7.1 Naisjohtajuuden representaatiot videosuoratoistopalvelussa

Tutkimukseni tarkoitus oli tutkia, millaisia naisjohtajuuden representaatioita videosuoratoistopalvelu rakentaa eduskuntakauden 2019–2023 hallituspuolueiden puheenjohtajista. Tutkimukseni osoittaa jokaisen hallituspuolueen puheenjohtajan representoivan naisjohtajuutta eri tavoin. Sanna Marin representoi niin fyysisesti kuin psyykkisesti vahvaa, rajoja rikkovaa voimanaista, kun taas Maria Ohisalo representoi hiljaista mutta sisukasta, tasa-arvoa ajavaa ja demokratiaan luottavaa naisjohtajaa. Annika Saarikon naisjohtajuuden representaatio nojautuu voimakkaaseen persoonaan ja omaan itseensä sekä äitiyteen, ja Anna-Maja Henriksson representoi ikänsä tuomaa kokemusta omaavaa, omaan uraansa priorisoivaa naisjohtajaa. Li Andersson representoi herkkää ja lapsiläheistä naisjohtajaa, jolle perhe ja läheiset ovat kaikki kaikessa.

Vaikka jokaisen hallituspuolueen puheenjohtajan naisjohtajuus representoi videosuoratoistopalvelussa eri tavoin, tuli tuloksissa ilmi joitain samanlaisuuksiakin. Jokaisen tutkittavan kohdalla ilmeni jollain tasolla kritiikkiä puoluejohtajan henkilökohtaisia piirteitä, kuten sukupuoli, olemusta tai ulkonäköä kohtaan. Tämä korostui etenkin Sanna Marinin kohdalla hänen kohdatessa kritiikkiä kollegoistaan eniten. Li Andersson kertoo kokevansa häneen kohdistuvan kritiikin olevan vähäistä, mutta allekirjoittaa silti sen olemassaolon. Annika Saarikko puhuu avoimesti itsetunto-ongelmistaan ja ulkonäköpaineistaan, ja Maria Ohisalo kertoo kritiikin olevan sisäänkirjoitettu osa poliitikon työtä. Myös Anna-Maja Henriksson sivuaa kohtaamaansa kritiikkiä kertoessaan häneltä kysytyn, kuinka perhe pärjää kotona Henrikssonin ollessa mukana politiikassa. Naisjohtajiin kohdistuva kritiikki ja kyseenalaistaminen on tutkitusti yleisempää kuin miehillä, ja hyvin usein kritiikki kohdistuu asioiden sijaan naisjohtajan henkilökohtaisiin piirteisiin (Hunt ym. 2014; Mäkelä 2018). Kritiikin osalta tutkimukseni tukeekin aiempien tutkimusten tuloksia.

Tutkimustulokseni tukee myös naisjohtajuuden representaatioista ja stereotyyppioista tehtyjä tutkimustuloksia. Katila ja Eriksson (2013) ovat maininneet naisjohtajuuden representaation olevan usein hoivaavaa, empaattista ja yhteisön tarpeista huolehtivaa. Hoiva ja empatia välittyvät erityisen selkeästi Saarikon naisjohtajuuden representaatiossa, ja yhteisön tarpeiden huolehtiminen puolestaan Sanna Marinin naisjohtajuusrepresentaatiossa. Naisjohtajien nähdään myös tuovan omia mielipiteitään esiin mieskollegojaan herkemmin (Katila & Eriksson

2013). Tämä piirre on nähtävissä jokaisen tutkimani naisjohtajan representaatiossa, mutta kenties vahvimmin se ilmenee Sanna Marinin ja Annika Saarikon naisjohtajarepresentaatiossa.

Lämsä ja muut (2014) lisäävät, että naisjohtajien tyyli on usein älyllisesti stimuloivaa, innoittavaa ja yksilön piirteet huomioon ottavaa. Tämä ilmenee vahvasti Maria Ohisaloon ja Li Anderssonin, mutta myös Anna-Maja Henrikssonin naisjohtajuuden representaatiossa. Ohisalo ja Andersson puhuvat tasa-arvon epäkohtiin ja yhteiskuntaan ongelmiin liittyvistä asioista muita kollegojaan avoimemmin ja rehellisemmin, ja heistä välittyy selkeästi ne teemat, jotka ovat heille tärkeitä – tasa-arvo, lapset ja parempi tulevaisuus. Henriksson puolestaan omalla naisjohtajuuden representaatiolla edustaa älyllistä stimulointia tuodessaan esille oman elämänsä kokemuksia ja viisaita elämänoppeja.

Tutkimukseni voidaan osaltaan nähdä tukevan naissukupuolelle tyypillisiä stereotyyppioita. Kaikki viisikon jäsenistä kertovat kokeneensa uransa aikana heidän henkilökohtaisiin piirteisiinsä kohdistunutta kritiikkiä ja kyseenalaistamista. Useimmiten ne kohdistuvat perhe- ja työelämän yhdistämiseen. Jokainen naisjohtajista kertoo heiltä kysyttäneen, kuinka kotona pärjätään, kun on noin korkeassa virassa samalla, kun kotona on lapsia. Viisikko kertoo myös kohdanneensa seksuaalista ahdistelua ja vähättelyä sukupuolensa takia. Naisjohtajat myös ihmettelevät ja haluavat korostaa, ettei samanlaista kritiikkiä, vähättelyä ja kommentointia ilmene mieskollegoiden kohdalla. Tämän lisäksi heidän perhe- ja työelämänsä yhdistämistä ei yleensä kyseenalaisteta, kun taas naisten kohdalla sen voidaan nähdä olevan ennemminkin sääntö kuin poikkeus.

Tutkimustuloksistani on nähtävissä monia naissukupuolen stereotyyppisiä, feminiinisiä piirteitä, kuten Anderssonin ja Marinin herkkyys ja Saarikon äidillisyyt. Herkästi naissukupuolelle tyypilliset, feminiiniseksi luokitellut piirteet, kuten herkkyys ja äidillisyyt, mielletään johtajuuden kannalta rasitteiksi tai työtä hankaloittaviksi tekijöiksi (Repo 2010). Tutkimuksessani piirteet kuitenkin osoittautuivat naisjohtajien eduksi. Anderssonin herkkyys ja liikkuminen puhuttaessa tietyistä asioista, kuten lapsiin liittyvistä päätöksistä, välittää katsojalle mielikuvaa siitä, että asia on Anderssonille tärkeä. Herkkyys ja tunteiden avoin näyttäminen vahvistaa tunnetta siitä, että Andersson todella haluaa tehdä muutosta ja kehittää lasten ja nuorten tulevaisuutta. Ilman herkkää ja empaattista otetta Andersson olisi dokumentissa saattanut esiintyä täysin toisenlaisessa, hänen kannaltaan negatiivisessa valossa, eikä häntä

välttämättä olisi osannut ottaa niin vakavasti. Myös Marin herkistyy dokumenttisarjassa puhuttaessa Ukrainan sodasta ja sen kauheuksista sekä sympatiasta Ukrainan presidentti Zelenskyia kohtaan. Vaikka Marin kertoo osaavansa sulkea tunteensa päätöksenteon ja politiikan ulkopuolelle, ei hän kykene peittämään herkistymistään Ukrainan sotaan liittyen. Marinin herkistyminen tuo esille Marinin inhimillisyyden ja sen, että vaikka hän usein näytää tunteitaan, tuntee hänkin empatiaa ja myötätuntoa. Herkistyminen antaa mielikuvaa siitä, että vaikka Marin onkin raudanlujaa tekoa, on hänkin ihminen, jolla on tunteet.

Samalla tavoin, kun Anderssonin ja Marinin herkkyyks, myös Saarikon äidillisuus pikemminkin helpottaa kuin hankaloittaa Saarikon johtajuustyötä. Syynä tälle ei välttämättä suoranaisesti ole se, että feminiininen piirre olisi onnistuttu kääntämään eduksi. Sen sijaan syynä voi osaltaan olla se, että siinä missä muita feminiinisiä piirteitä – ja koko naissukupuolta – pidetään tietyllä tavalla vähempiarvoisena, äitiyttä pidetään suuressa arvossa (Engelberg 2018). Saarikon puheista voi päätellä äitiyden olevan asia, joka pitää hänet työkykyisenä ja motivoituneena. Saariko on ylpeä äitiydestään, ja hyödyntää äidillisiä piirteitä myös johtamistyössään olemalla empaattinen ja huolehtiva kollegoitaan kohtaan ja pyrkimällä tekemään parempaa tulevaisuutta lapsille ja nuorille.

Naisten saavuttaessa johtoaseman, heiltä odotetaan tietynlaista käyttäytymistä, olemusta ja ulkonäköä. Naisjohtajan tulee pukeutua ja esiintyä hyväksyttävällä tavalla, ja hänen ammatitaitonsa ja asiantuntijuutensa tulee olla erinomaista. Naisjohtajille on määritelty ikään kuin ennalta tietty rooli, jota heidän tulee noudattaa. (Mäkelä 2018.) Naisjohtajien poiketessa tai hänelle asetetuista odotuksista ja normeista, kiinnittyy häneen erityinen huomio niin mediassa kuin tosielämässäkin (Walsh 2015). Tämä on nähtävissä kenties selkeimmin Sanna Marinista sosiaaliseen mediaan vuotaneen juhlimisvideon synnyttämästä kohusta. Marinaa kohtaan kohdistui ennennäkemätön kritiikki, ja se herätti keskustelua ympäri maailmaa. Kohun seurauksena alettiin kyseenalaistamaan, millainen käytös on pääministerille sopivaa, ja voiko tuollaisessa asemassa olevalla henkilöllä olla samanlainen yksityiselämä, kun muilla yhteiskunnan jäsenillä. Kohun seurauksena syntynyt #solidaritywithsanna-hashtag osoitti, etteivät kaikki kannata korkeassa johtoasemassa olevien henkilöiden yksityiselämän kieltämistä tai sen rajoittamista.

Tiivistettynä voitaneen todeta tutkimukseni osaltaan tukevan naissukupuolelle ja naisjohtajuudelle muodostuneita stereotyyppioita. Tutkimustulokseni myös noudattavat aiempien

tutkimuksien muodostamaa käsitystä naisjohtajuuden representaatioista. Naisjohtajat nähdään älyllisesti stimuloivina, innoittavina ja muut huomioon ottavina johtajina, jotka altistuvat miehiä herkemmin kritiikille. Kritiikki kohdistuu usein johtajuuden ja päätöksenteon sijaan naisjohtajan henkilökohtaisiin piirteisiin, kuten olemukseen, ulkonäköön tai yksityiselämään. Tuloksissani on kuitenkin havaittavissa myös poikkeuksia, kuten feminiinisten piirteiden näkeminen etuna johtajuudessa. Muun muassa herkkyyden ja äidillisyyden voidaan nähdä lisäävän vakuuttavuuden ja uskottavuuden mielikuvaa naisjohtajissa, ja piirteiden piilottaminen nähdään johtajien kohdalla huonompana vaihtoehtona kuin niiden näyttäminen.

Aineistostani käy ilmi suhteellisen selkeästi sen viihteellinen tarkoitus (Suominen 2022). Sarjan henkilöistä ylivoimaisesti eniten ruutu-aikaa on annettu silloiselle pääministeri Sanna Marinille. Marina kuvataan selkeästi muita useammin ja hänen puheaikansa on kollegoitaan pidempi. Nämä kaikki lienevät keinoja, joilla sarjan viihdearvoa on pyritty lisäämään. Sanna Marin on pääministerikaudellaan saanut paljon mediahuomiota niin negatiivisessa kuin positiivisessakin hengessä jopa kansainvälisellä tasolla. Marinin herättämän huomionsa voidaan nähdä olevan syynä hänen nostamiseensa jalustalle sarjassa. Samalla tavoin voitaneen ajatella myös Maria Ohisaloon vähäisemmän ruutuajan olevan tietoinen valinta sarjaa tehdessä. Maria Ohisaloon sarjalle tuomaa viihdearvoa ei kenties ole pidetty yhtä suurena kuin Sanna Marinin tuomaa viihteellisyyttä.

7.2 Rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimuksessani oli monia rajoitteita, jotka voivat osaltaan luoda suuntaviivoja uusille tutkimusmahdollisuuksille. Ensinnäkin tutkimukseni keskittyi pohtimaan ainoastaan hallituspuolueiden puheenjohtajien naisjohtajuuden representaatioita. Tutkimuksen ulkopuolelle ovat jääneet miesjohtajuuden representaatiot, ja tutkimustani voitaisiinkin jatkaa ottamalla rinnalle esimerkiksi aiemmalla tai myöhemmällä hallituskaudella toimineiden miesjohtajien representaatiot miesjohtajuudesta. Tällöin voitaisiin verrata, millaisia eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia hallituspuolueiden puheenjohtajien naisjohtajuuden ja miesjohtajuuden representaatioilla on.

Toiseksi, naisjohtajuuden representaatioita olisi mielenkiintoista tutkia myös muissa videosuoratoistopalveluiden tuotannoissa jopa globaalilla tasolla. Esimerkiksi prinsessa Dianasta tehdyssä dokumentissa ilmenevän naisjohtajuuden representaation tutkiminen olisi erittäin mielenkiintoista. Tutkittaessa naisjohtajuuden representaatiota globaalisti voitaisiin saada osviittaa siitä, millaisena naisjohtajuus eri maissa ilmenee, ja millaisia kulttuurisia eroja representaatioilla olisi.

Kolmanneksi, naisjohtajuuden representaatioiden lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia itse naissukupuolen representaatiota videosuoratoistopalveluissa. Tutkiminen voisi tuoda esille, millaisena naissukupuoli nyky-yhteiskunnassa esiintyy, ja tukeeko se naissukupuolen representaatiolle tyypillisiä piirteitä ja suuntaviivoja. Vaihtoehtoisesti olisi mielenkiintoista pohdita, millä tavoin omalla käyttäytymisellään tai olemuksellaan voi vaikuttaa naissukupuolen representaatioihin. Tutkimuksella voitaisiin tuoda esille keinoja tai tapoja, jotka vaikuttavat tietynlaisen representaation muodostumiseen.

Mahdollisia jatkotutkimuskohteita on lukuisia. Joka tapauksessa toivoisin, että videosuoratoistopalveluiden rakentamia representaatioita tutkittaisiin yhä enemmän. Videosuoratoistopalveluiden suosio on vuosien saatossa kasvanut, ja niistä muodostuvien representaatioiden tutkiminen on verrattain vähäistä. Videosuoratoistopalveluiden ollessa niin iso osa ihmisten elämää, olisi olennaista tutkia, millaisia mielikuvia ne luovat ja mitkä niihin vaikuttavat.

Kritiikkinä omalle tutkimukselleni haluan tuoda ilmi sen, että se vahvistaa binääristä sukupuoli- ja naissukupuolijaottelua sulkien pois muut olemassa olevat sukupuoli- ja naissukupuolijaottelut ja vertailen niitä jatkuvasti keskenään. Menetelmäni ja toimintatapani jättää ulkopuolelle kaikki ne henkilöt, jotka eivät identifioitu mies- tai naissukupuoliseksi, tai muutoin asetu miehen tai naisen sukupuolikategoriaan. Mielenkiintoista olisikin tutkia, millaisena representaatiotutkimukset osoittautuisivat laajentaessa tutkimusta binäärisen sukupuoli- ja naissukupuolijaottelun ulkopuolelle. Tutkimuskohteena voisivat olla esimerkiksi johtajat, jotka eivät kategorisoi sukupuoltaan, tai esimerkiksi transsukupuolisten henkilöiden sukupuoli- ja naissukupuolirepresentaatiot. Binääriset sukupuoli- ja naissukupuolijaottelut ylittävät tutkimukset ovat modernille organisaatio-, johtajuus ja yhteiskuntatutkimukselle olennaisia, jotta tutkimustuloksiin saataisiin mukaan myös ne henkilöt, jotka aiemmin ovat saattaneet jäädä niiden ulkopuolelle.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Millaisia naisjohtajuuskuvia Viidestä valitusta sitten rakentui? Sanna Marin esiintyi läpi sarjan itsestään huolta pitävänä, kovapäisenä johtajana, joka ei pienistä hätkähdä. Marin on herättänyt keskustelua niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin siitä, mitä nykyjohtajalta odotetaan. Hän rikkoo rajoja ja jopa luo uutta, modernin johtamisen mallia pitäen kiinni siitä, että myös korkeiden johtotasojen edustajilla on yksityiselämä. Marin osoittaa sekä fyysistä että psyykkistä voimakkuutta sarjan jokaisella jaksolla niin lenkkipoluilla, voimaharjoittelun parissa kuin eduskuntatalon tiukoissa hallituskokouksissa ja tiedotustilaisuuksissa. Marinista muodostunut representaatio ei tullut yllätyksenä, sillä rajoja rikkovan voimanaisen mielikuva hänestä on syntynyt varmasti monessa muussakin kontekstissa.

Maria Ohisaloon hieman pimentoon jäänyt rooli dokumenttisarjassa, ja sen seurauksena hänelle syntynyt representaatio hiljaisuudesta sen sijaan yllätti. Ohisalo sai selkeästi muita vähemmän suunvuoroa ja ruutuaikaa dokumentissa, minkä seurauksena hänestä jäi ujo ja vetäytynyt mielikuva. Tämä on ristiriidassa aiemman Ohisalosta saamani mielikuvan ja käsityksen mukaan, jonka perusteella pidin häntä hyvinkin sanavalmiina ja pelokkaana ilmaisemaan omia mielipiteitä ja näkemyksiään. Hiljaisuudestaan huolimatta Ohisaloon innokkuus ja halu puolustaa sekä edistää tasa-arvoa tulivat ilmi dokumenttisarjassa hyvinkin selkeästi, eikä se yllättänyt minua juuri ollenkaan.

Mitä Annika Saarikon naisjohtajuuden representaatioon tulee, uskon sen muodostuvan muissakin konteksteissa. Äitiys on iso osa Saarikkoa, ja se tuskin jää epäselväksi. Saarikko käsittelee monia yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita lastensa kautta, ja kertoo tekevänsä lapsilähtöistä politiikkaa. Saarikko on voimakas persoona, jonka ääni on kuuluva ja selkeä, ja hän tuo näkemyksiään ilmi rohkeasti. Hän huomioi ympärillään olevia ja kantaa heistä huolta. Saarikosta rakentuukin mielikuva koko viisikon äitihahmona. Huomionarvoista onkin Saarikon kohdalla huomata se, kuinka äitiys on hänen kohdallaan jopa ihailtavaa ja arvostettavaa. Yleensä äitiys nähdään johtajuuden kannalta negatiivisena asiana, sillä perhe ja työelämän yhdistäminen mielletään naisjohtajien kohdalla rasitteeksi. Saarikon kohdalla ”äitihahmoisuutta” tai äidillisyyttä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti pidetä rasitteena, vaan osana hänen persoonaansa ja hänen tapaansa johtaa. Voisiko tämä olla merkki johtajuusstereotyyppien murroksesta tai naisjohtajuuteen liittyvän toissijaisen luonteen häilymisestä?

Tämä on havaittavissa myös Li Anderssonista muodostuneen naisjohtajuuden representaation kohdalla. Li Andersson on aidosti oma itsensä, ja hänen herkkä luonteensa tulee ilmi useassa kohdassa dokumenttisarjassa. Andersson muun muassa herkistyy useassa kohdassa dokumenttia, erityisesti puhuttaessa lapsiin liittyvistä asioista. Lähtökohtaisesti aiemmat tutkimukset ovat linjanneet feminiinisten piirteiden, kuten herkkyyden ilmenemisen johtamis-työssä rasitteena. Vastoin oletuksia Anderssonin kohdalla herkkyys kuitenkin osoittautui hänen johtajuuskuvansa kannalta positiiviseksi tekijäksi. Anderssonin herkistyminen osoittaa politiikan tekemisen paremman tulevaisuuden puolesta todella olevan Anderssonille sydämenasia. Kyyneleet vain lisäävät vakuuttavuutta siitä, että Andersson ajaa hänelle tärkeitä asioita pitäen niistä kynsin ja hampain kiinni. Empaattisuus ja herkkyys esittäytyykin Anderssonin kohdalla edistävänä ja positiivisena tekijänä hänen naisjohtajuuskuvalleen.

Mitä Anna-Maja Henrikssonin naisjohtajuuskuvan representaatioon tulee, ei se tullut minulle yllätyksenä. Henrikssonin esiintyminen mediassa on lähtökohtaisesti aina varsin hillittyä, nöyrää ja asiantuntevaa, ja hänen puheistaan ja esiintymisistään välittyy usein vankka elämäkokemus. Niin myös tutkimassani dokumenttisarjassa. Jo se, että Henriksson on ollut mukana politiikassa niin pitkään, muodostaa uranaisen mielikuvaa. Mielikuvaa vahvisti yhä entisestään dokumenttisarjasta ilmi käyneet uhraukset kotona olosta työnsä puolesta sekä liiallisen työn tekemisen aiheuttama sairaalaan joutuminen.

Kaikkein korkeimmalle jalustalle tutkimuksestani nostaisin sen, ettei naisjohtajien feminiinisten piirteiden voida yksiselitteisesti olettaa vaikuttavan johtajuuteen negatiivisesti. Tutkimukseni osoittaa, että feminiiniset piirteet voivat jopa vahvistaa naisjohtajan vakuuttavuutta ja uskottavuutta sen sijaan, että ne nähtäisiin rasitteena tai heikkoutena. Uskon, että tutkimuksessani esiin tulleen herkkyyden lisäksi moni muukin feminiininen piirre voisi olla johtajuuden kannalta edistyksellinen ja johtajuutta vahvistava tekijä.

Lähteet

- Acker, J. (1990). Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender & Society*, 4(2), 139–158.
- Bacon, H. (2000). *Audiovisuaalisen kerronnan teoria*. SKS. Helsinki.
- Billing, Y. D. (2011). Are women in management victims of the phantom of the male norm? *Gender, Work & Organization*, 18(3), 298-317.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge. New York & London.
- Butler, J. (2008). *Hankala sukupuoli* (alkuperäinen teos 1990 *Gender trouble. Feminism, and the Subversion of Identity*) 3. painos. Gaudeamus.
- Due Billing, Y., & Alvesson, M. (2000). Questioning the notion of feminine leadership: A critical perspective on the gender labelling of leadership. *Gender, Work & Organization*, 7(3), 144–157.
- Eagly, A. H. & Karau, S. J. (2002). Role Congruity of Prejudice Toward Female Leaders. *Psychological review*, 109(3). 573–598.
- Eklund, J. (2021). *Mainonnan vaikutus videosuoratoistopalveluiden hankkimiseen pandemian aikana*.
- Engelberg, M. (2018). *Miehiä ja naisihmisiä: Suomen kielen seksismi ja sen purkaminen*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Fairclough, N. (1997). *Miten media puhuu*. Vastapaino. Tampere.
- Haapanen, P. (1996). *Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan*. Teoksessa: Palonen, K. & Summa, H. (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino.

Hakala, T. (2016). *Eettisyys laadullisessa tutkimuksessa – tutkijan näkökulma*.

Hall, S. (1997). *The work of representation*. Teoksessa: Hall, S. (toim.) *Representation – Cultural representations and signifying practices*. Sage Publications. London, UK.

Herkman, J. (2001). *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*. Vastapaino. Tampere.

Herrankorpi, J. (2018). *LEIKKAUSKERTOMUKSIA. Elossa 24h -televisiosarjan kirurgien representaatiot sukupuolidiskurssin rakentajina*.

Hunt, J.H., Gonsalkorale, K. & Zadro, L. (2014). The polarizing effect of female leaders: Interest in politics and perceived leadership capability after a reminder of Australia's first female prime minister. *European journal of social psychology*, 44(7), 723-729.

Isotalus, P. (n.d.). Kirjoittaja: Pekka Isotalus.

Jokinen, A. (1999). *Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen*. Teoksessa: Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen, e. (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino.

Junquera, B. & Fernández, E. (2011). *Lights and Shadows of Political Leadership: A Review of the Literature and a Research Agenda*. Teoksessa: Larsen, A. L. (toim.) *Leadership and Its Significance in a Time of Troubles*. Nova Science Publishers, Inc. New York.

Jyväskylän Yliopisto. (2015). *Sosiaalinen konstruktioismi*. www-sivusto. Luettu 26.2.2024 osoitteesta: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/sosiaalinen-konstruktioismi>

Järvinen, P. (2003). *IT-tietosanakirja*. 1. painos. Docendo Finland Oy. Porvoo.

Kaitajärvi-Tiekso, J. (2018). *Suoratoistopalvelut ja äänentuotannon demokratisaatio Suomessa*.

Karento, H. (1999). *"Olen tehnyt parhaani."* Tutkimus naisista valtion ja kuntien johtajina ja vaativissa asiantuntijatehtävissä. Vammalan Kirjapaino. Vammala.

Karkulehto, S. (2011). *Seksin mediamarkkinat*. Gaudeamus. Helsinki.

Katila, S. & Eriksson, P. (2013). He Is a Firm, Strong-Minded and Empowering Leader, but is She? Gendered Positioning of Female and Male CEOs. *Gender, Work and Organization*, 20(1), 71-84.

Kinnunen, M. (2022). *Luokiteltu sukupuoli*. 2. Painos. Vastapaino. Tampere.

Kopu, P. (2019). *Media television jälkeen: Tutkimusmatka tarinoiden tulevaisuuteen*. Into. Helsinki.

Krogstad, A., & Storvik, A. (2012). Picturing politics: Female political leaders in France and Norway. *Historical Reflections/Réflexions Historiques*, 38(3), 129–152.

Kumra, S. & Vinnikombe, S. (2008). A Study of Promotion to Partner Process in a Professional Services Firm: How women are Disadvantaged. *British Journal of Management*, 19(1), 65-77.

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Kuusipalo, J. (2011). *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*.

Lahti, M. (2002). *Johdanto: nautinto/politiikka*. Teoksessa: Dyer, R. *Älä katso! – seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastoissa*. Vastapaino. Tampere.

Lämsä, A. (2003). Näköaloja naisjohtajuuteen. *Jyväskylän yliopiston taloustieteisen tiedekunnan julkaisuja*, (137).

Lämsä, A., Kangas, E., Hirvonen, P., Heikkinen, S., Biese, I. & Hearn, J. (2014). Naisten johtamisuriin kohdistuvat stereotypiat. *Hallinnon tutkimus*, 33(4), 332–351.

Marjelund, J. (2015). *Poliittinen johtajuus. Kriittinen teoria*.

Mertanen, M. M. (2017). *Hedonistinen eskapismi ja kulttuurituotteiden kuluttaminen*. (Master's thesis).

- Mäkelä, J. (2018). *Naiset politiikan huipulla: Sukupuolittunut viestintä ja johtajuus*.
- Parkkila, I. (2021). *Pääministeri Sanna Marinista mediateksteissä rakentuva johtajuuskuva*.
- Rakow, L. (1989). Rethinking Gender Research in Communication. *Journal of Communication*, 36(4), 11-26.
- Repo, S. (2010). "Olivat tytöt kuulemma tehneet aikamoisia päätöksiä yhdessä" - Naisjohtajien representaatiot Suomen Kuvalehden henkilöhaastatteluissa vuosina 1970–2010.
- Ropo, A. (2011). *Johtajuuden ilmiö – Johtajaominaisuuksista kokemuksellisiin konstruktioihin*. Teoksessa Virtanen, T., Ahonen, P., Syväjärvi, A., Vartiainen, P., Vartola, J. & Vuori, J. (toim.) *Suomalainen hallinnon tutkimus – Mistä, mitä, minne?* Tampere University Press, 191–217. Tampere.
- Rossi, L. M. (2010). *Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin*. Teoksessa: Saresma, T. A. M., Rossi, L. M. & Juvonen, T. *Käsikirja sukupuoleen*. (pp. 21–38).
- Seppänen, J. (2005). *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsemiselle*. Vastapaino. Tampere.
- Statista 2019. *Share of subscription over-the-top (OTT) video viewers in the United States from 2019 to 2023*. Luettu 23.3.2024 osoitteesta <https://www.statista.com/statistics/469351/share-ott-digital-video-viewers-usa/>
- Suomen sosiaalidemokraattinen puolue. (n.d.). www-sivusto. <https://www.sdp.fi>
- Suominen, V. (2022). *Sosiaaliset suoratoistopalvelut kulutuskokemuksellisena ilmiönä*. (Master's thesis)
- Tilastokeskus. (2009). *Vallan tasa-arvoa. Naiset ja miehet päätöksenteossa*. Multiprint Oy. Helsinki.
- Tukiainen, M. & Villanen, J. (2016). *Huippunaiset. Menestystarinoita*. 1. painos. Kauppa-kamari. Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi. Helsinki.

Tuominen, M. (2015). *NAINEN! PUNATUKKAINEN, ÄKÄINEN, LIBERAALI, KANSAN-OMAINEN NAINEN! Presidentti Tarja Halosen sukupuolen representaatiot suomalaisessa mediassa vuonna 2000–2012*.

Väärälä, E. (2013). *Naisjohtajien ajatuksia lasikaton murtamisesta*.

Vanhala, S. (2003). Naiset etenevät hitaasti uraputkessa. *Hyvinvointikatsaus*, (4), 31–37.

Viitanen, M. (2018). *Täydellisesti performoitu johtajuus. Naisjohtajuuden itserepresentatioita sosiaalisessa mediassa*.

Walsh, C. (2015). Media Capital or Media Deficit? Representations of women in leadership roles in old and new media. *Feminist Media Studies*, 15(6), 1025-1034.

WarnerMediaDirect. (2024). *Viisi Valittua*. HBO Max. Viitattu 5.2.2024
<https://play.hbomax.com/page/urn:hbo:page:GZHhsaQqdsPCLwEAABnq:type:series>

Zambelli, A. (2013). A history of media streaming and the future of connected TV. *The Guardian*, 1.